De verlaten posten

in groot - atjrh

door

G.B.Hooijr

H962.1

DE VERLATEN POSTEN IN GROOT-ATJEH,

DOOR

G. B. HOOIJER,
Gep. Luit.-Kolonel O. I. Leger.

Met 24 platen.

HAARLEM.
DE ERVEN F. BOHN.

BATAVIA.
G. KOLFF & Co.

ISN=120907
KONINKLIJK INSTITUUT VD TROPEN-BIBLIOTHEEK
14 0000 0126 7586

DE VERLATEN POSTEN IN GROOT-ATJEH.

10. 12 31

F 91-27

Gr. Form

DE VERLATEN POSTEN

IN GROOT-ATJEH,

DOOR

G. B. HOOIJER,

Gep. Luit.-Kolonel O. I. Leger.

Met 24 platen.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM

HAARLEM.
DE ERVEN F. BOHN.

BATAVIA.
G. KOLFF & Co.

Koninklijke Vereeniging
Centrale Boekerij
Koloniaal Instituut

VOORWOORD.

In de Nederlandsche maagd, een bescheidene jonkvrouw van goeden huize, met haar leeuw staande in haar tuintje, koos de Hollandsche natie zich een gepast symbool.

Zij beroemt er zich op, dat haar litteratuur vertalers vindt in den vreemde, dat haar schilderijen bekend zijn in alle werelddeelen en haar muziek met eere in het buitenland wordt genoemd.

Maar haar stem wordt niet vernomen in het Europeesch Concert, al heet zij ook de tweede Koloniale Mogendheid; haar marinevlag wordt maar zelden vertoond, al beploegen haar koopvaardijschepen ook alle zeeën; haar houding te midden van de koninkrijken der aarde blijft hoogst eenvoudig, al is zij ook gezegend met een groot fortuin.

Ja, den menschen en geld verslindenden oorlog, dien zij sedert een kwart eeuw op Noord-Sumatra voert, beschouwt zij als een huishoudelijke onaangenaamheid, waarover zij in het publiek liefst zoo min mogelijk spreekt.

Is die bescheidenheid niet wat overdreven?

Is het niet opvallend, dat het degelijkste werk, 't welk wij over dien Atjeh-krijg bezitten, slechts loopt over de eerste negen jaren van dien oorlog, en dat er naast deze krijgskundige en een andere land- en volkenkundige studie over de Atjehers, geen enkel litterair kunstwerk, geen enkel machtig gedicht in het licht verscheen, dat den grootschen strijd bezingt, dien zij daar strijdt; dat de eenige schilderij, op dien oorlog betrekking hebbende, door een Franschman werd geschilderd, en dat wij, wat muziek betreft, nog altijd beperkt blijven tot eenige soldatendeuntjes?

Al is het dan uit de mode groote gedichten te schrijven over onderwerpen, die een geheel volk raken, al bezitten wij ook geen bataille-schilders, zijn er dan ook geen componisten in Nederland, die in dit verheven onderwerp motieven vinden kunnen om naar de snaren te grijpen?

Het geheimzinnige begin, vol angsten en vreezen voor de Europeesche Grootmachten; de vroolijke krijgsmuziek, waarmede de eerste expeditie vertrok, overgaande in hevig krijgsrumoer, plotseling wegstervend; de

statige opmarsch der tweede expeditie, breed rollend langs Atjeh's stranden; de dissonanten na van Swietens vertrek met de schrille klanken van het Allah il Allah, eerst overstemd door den krijgs- en zegezang onder van der Heyden, doch daarna opnieuw den boventoon voerende, tot doffe, gedempte muziek ons verschuilen achter de geconcentreerde linie kan vertolken, en eindelijk, de zich daaruit ontwikkelende eigenaardige zang, waarin het „Wien Neerlandsch bloed" met de krijgsmuziek van Toekoe Oemar tracht te harmonieeren, eindigend in een plotseling doorbrekend verward en heftig geluid, waaruit onze krijgszang zich al helderder en hooger ontwikkelt, om ten laatste over te gaan in een profetisch vredelied — is dat geen stof genoeg?

Het motief van dat vredelied kan in waarheid den leiddraad wezen door het geheel, en zich steeds duidelijker teekenen; de krijgszang kan steeds met nieuwe zetting en krachtiger accoorden worden herhaald, want het herstellen van rust en vrede was steeds ons doel, en de geheele krijg toont steeds een herhaling van hetzelfde, onder steeds machtiger vormen.

Een episode komt er slechts in voor, die geen herhaling vond en ook wel nimmer vinden zal.

Dat is die periode, waarin Hollander en Atjeher samen optrekken tegen den Moslemin, en de Nederlandsche soldaat moet marcheeren op Toekoe Oemar's gefluit.

Die periode is daarom dubbel belangwekkend, en haar zullen wij in woord en beeld trachten vast te houden, ook opdat zij dienen kunne tot voorlichting van den dichter, schilder of toonzetter, die door onzen worstelkamp op Noord-Sumatra begeesterd zal worden en bewijzen, dat de Nederlandsche maagd haar schuchterheid weet te overwinnen en groot weet te voelen, daar waar zij optreedt als groote Koloniale Mogendheid!

LIJST DER PLATEN.

	Blz.
Heuvels van Tjot Goë	9
Tjot Goë	11
Biloel	13
Lam Koenjit	15
Binnen Lam Koenjit	17
Toengkoeb	19
Toengkoeb	21
Toengkoeb	23
Woning van Toekoe Tjoet Toengkoeb	25
Kroeng Kali	27
Masdjid Siem	29
In de benteng van Toekoe Tjoet Toengkoeb	31
Terrein bij Masdjid Siem	33
Tjot Rang	35
Het terrein om Tjot Rang	37
Lam Barih	39
Terrein bij Anagaloeng	41
Brug bij Anagaloeng	43
Anagaloeng	45
Officiers-verblijf binnen Anagaloeng	47
Lam Soet	49
Kroeng Gloempang	51
Binnen Kroeng Goempang	53
Senelop	55

DE VERLATEN POSTEN IN GROOT-ATJEH.

Jaren en jaren lang hadden wij, zooals Snouck Hurgronje zegt, in onze geconcentreerde linie gelegen als een aap aan een ketting, door een aantal knapen, zonder veel gevaar voor hen zelven, tot dol wordens toe geplaagd.

De uitvallen, die wij deden, hadden ons weinig gebaat, en slechts gediend om de omwonende bevolking van ons verwijderd te houden. Doch toen wij rustig bleven zitten in ons hok, en die bevolking gelegenheid gaven de vruchten te komen plukken, die daaronder groeiden, dat is te zeggen, toen wij onze, tot nu toe gesloten linie voor haar openstelden, toen was haar dat spelletje der ondeugende knapen, der Moslemin, gaan vervelen, omdat deze, ons niet kunnende lastig vallen, aanslagen deden op wat zij bij ons had verkregen.

Toekoe Oemar, door zijn huwelijken met dochters van eenige grootten ter Westkust en in Atjeh, onder anderen met de, in de IV en VI Moekims zoo machtige Potjoet Nja Din, door zijn voortvarend karakter, zijn slimheid en ontwikkeling, zijn ondernemingszucht en zijn mildheid, van partijgangershoofd van deftige familie opgeklommen tot een invloedrijk en gevreesd persoon in de Atjehsche maatschappij, stelde zich aan het hoofd dier beweging en verdreef die Moslemin uit zijn kampongs.

Voornamelijk door gebrek aan geld gedwongen, een gevolg van ons sluiten der Westkust voor in- en uitvoer, had hij reeds te voren toenadering tot ons gezocht. Doch zijn kerfstok scheen ons te vele en te diepe insnijdingen te bevatten, om ons, wat stijf van het langdurig zitten in ons hok, tot voldoenden steun te kunnen dienen bij een wandeling buiten de linie.

Nu echter die stok sterk genoeg was gebleken om Mad Amin en zijn kornuiten uit zijn gebied te ranselen, nu hij getoond had de geestdrijvers te durven weerstaan, werd het voor ons tijd hem te benutten. Toekoe Oemar zou voor ons de steenen wegnemen waaraan wij ons zouden kunnen stooten, zooals bijvoorbeeld dat beruchte Kaloet, dat ons te sterk was gebleken. Wij zouden in den omtrek wegen kunnen aanleggen om ons gemakkelijk te bewegen en dan, met behulp der bevolking, die rust en welvaart zou genieten, de kwade knapen verre kunnen houden. Dat besluit werd genomen toen Toekoe Oemar de Moslemin had verjaagd tot van de kale heuvels op nevenstaande plaat weergegeven.

Zij zijn gelegen in de IX Moekims, ten Oosten van de IV en VI Moekims, op den vlakken, moerassigen dalbodem van de Atjeh vallei, tusschen de Zuidzijde van de geconcentreerde linie en het steile gebergte, dat achter Biloel de vlakte ten Zuiden begrenst.

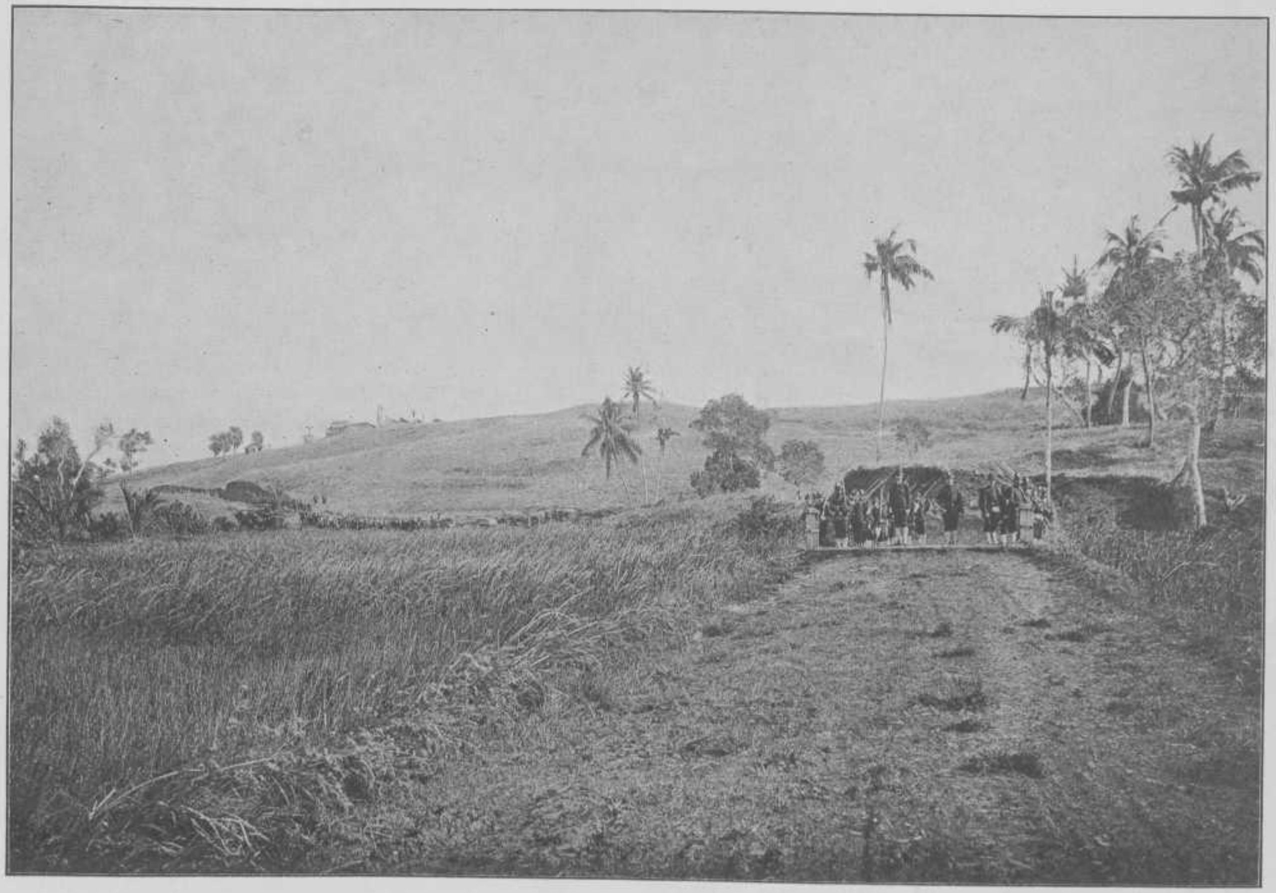

Heuvels van Tjot Goë.

De weg, dien wij hier langs en over die heuvels zien aangelegd, bestond toen nog niet, evenmin als de post Tjot Goë, waarvan de daken even zichtbaar zijn.

Die post werd eerst opgetrokken op den 8sten Augustus 1893, toen de geheele IX Moekims door Toekoe Oemar van vijanden gezuiverd waren, één maand voor zijn onderwerping aan ons gezag werd aangenomen en hem, onder den naam van Toekoe Djohan Pahalawan, de waardigheid van Panglima Prang Besar door ons Gouvernement werd verleend.

En de weg werd aangelegd toen de bezetting van Boekit Daroe, ten Westen van Tjot Goë, den 20sten Mei 1894 naar Biloel werd verlegd.

Hoe noodig zulke wegen zijn in zulk terrein blijkt eerst duidelijk als men den omvang nagaat enkel van het veertiendaagsch transport van vivres, dat zich op onze vorige plaat daarop voortbeweegt.

Bij een der vele brugjes over de modderige slooten en kreeken, die het terrein doorsnijden, staat de voortroep van het transport in de meer praktische, dan schilderachtige kleederdracht, waarmede onze indische soldaten zijn uitgedost.

Op een 150 Meters daarachter, steken boven de alang alang nog even de ossenkarren uit, beladen met rijst; daarachter volgt een drom van koelies, gedeeltelijk gehuurde Atjehers, die tandoes en vivres transporteeren, en de lange trein, onder het brandend indisch zonnetje zich langzaam voortbewegend over den ongelijken en dikwijls modderigen weg, wordt gesloten door de achterwacht, waarvan enkele manschappen, op grooter afstand, den rug beveiligen tegen klewang aanvallen van rondsluipende maraudeurs.

Van de benteng Tjot Goë geeft nevenstaande plaat een goed begrip.

Het was er zeer rustig en veilig en menigmaal kwamen dames en heeren uit Kota Radja per klein rijtuigje een bezoek brengen op dit, boven de omliggende rijstvelden verheven punt, van waar men uit het zitje op het bastion ter linkerzijde een aardig overzicht had over een reeks van posten in de geconcentreerde linie.

Eerst den 29sten Maart 1896 veranderde die toestand, toen de drie compagnieën, uit de geconcentreerde linie ter bescherming van den post afgezonden tegen kwaad volk, dat zich in de IX Moekims verzamelde, krachtig onder vuur genomen werden. De benteng bleef sedert dien datum door den vijand omsingeld, tot zij op den 8sten April werd ontzet.

Toen de beide meer Zuidelijk gelegen posten Lam Koenjit en Biloel vier dagen later werden opgeheven, werd besloten te Tjot Goë een permanente sterkte bezet te houden, om te voorkomen dat de vijand er weder een tweede Kaloet zou oprichten.

Met de beide anderen, die in vlammen opgingen, terwijl onze troepen zich haastten terug te trekken over de modderige velden, waarin zij, bijna drie jaren lang, alle ellende van een tijdelijk verblijf met gelatenheid hadden verduurd, zullen de volgende bladzijden ons nader in kennis brengen.

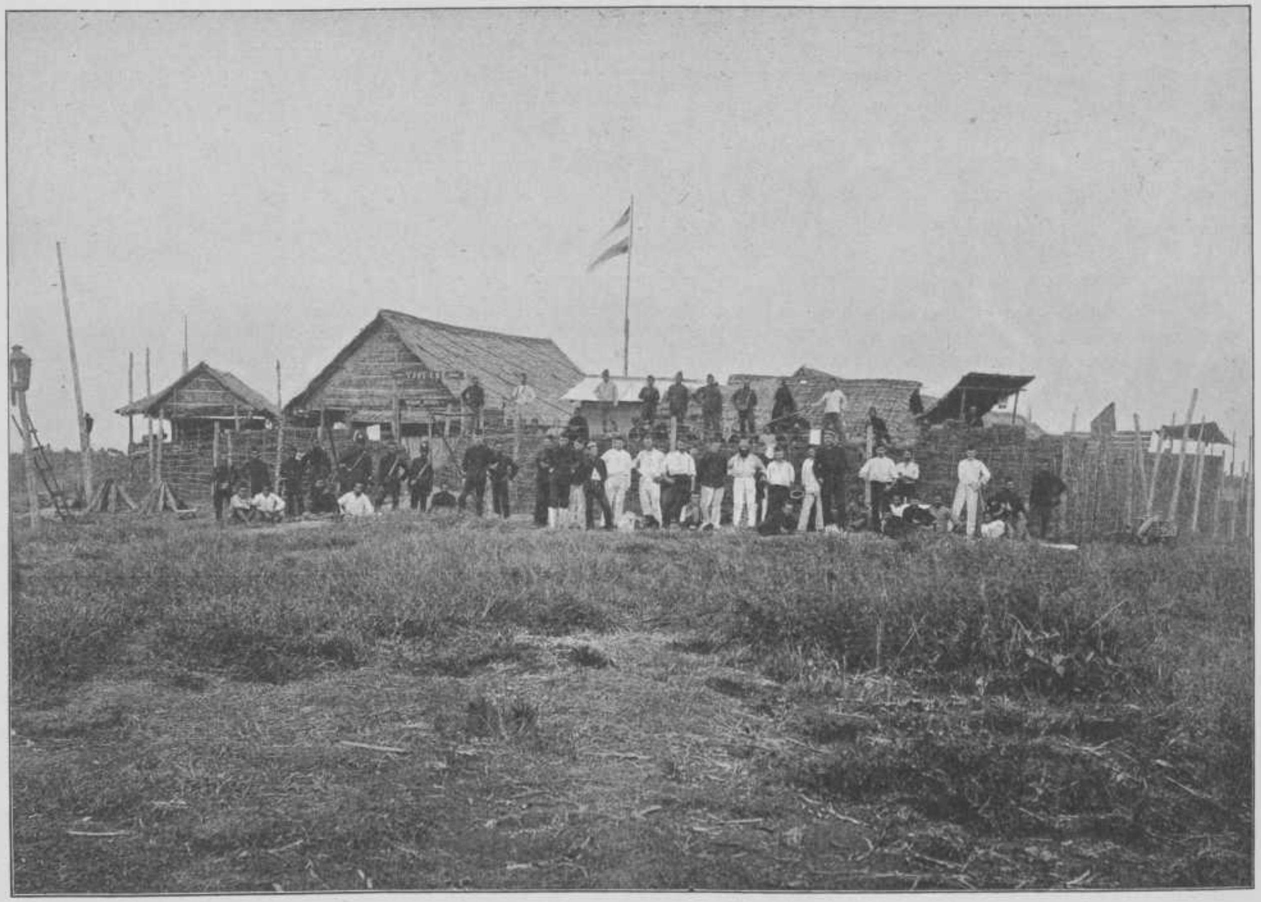

Tjot Goë.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM

Biloel, waarvan wij hiernevens een overzicht geven, werd in den nacht van 20 op 21 Mei 1894, op verzoek van Toekoe Nja Mohammad, hoofd der IX Moekims, opgericht en hij en Toekoe Hoessin Longbattah, wiens moeder daar woonde, wezen onzer colonne den weg daarheen. De sterkte werd opgetrokken om de oude Messigit en in de beide bastions kwamen twee veldstukken en een mitrailleur in batterij. In de Messigit, waarvan het dak verbrand en vernieuwd was, binnen den witten muur, werd het officiers-logies gevestigd. Links buiten de wallen lag de keuken, rechts de badplaats met het privaat, waarvoor, bij gebrek aan beter, groote kookketels dienst deden. In den boom, die zich achter de gebouwen verheft, welke van de buitenzijde open waren, was een observatiepost voor den officier der artillerie, die van daar de uitwerking zijner schoten kon nagaan op de kleine vijandelijke versterkingen, in het gebergte aangelegd.

Het geheel was omringd door een aarden borstwering van 2 Meters hoogte, waarop bonnetten van zoden waren aangebracht, en alles was door staand vlechtwerk van ijzerdraad tegen beklimming gevrijwaard.

Achter de bank, waarbij wij de officieren Dijkstra, Zon (die later sneuvelde), Zijdveld, Colyn, kapitein Engelbert van Bevervoorde, van der Wedden en Schadée, de luitenants van Delden en Kastens, de officiers van gezondheid Nauta en Tromp onderkennen kunnen, was een aarden wal opgeworpen om 's vijands kogels op te vangen als men hier rustig zat te praten.

Onder het gewone gedoe, nu en dan beschoten worden, nu en dan daarop antwoorden, verliep hier het postenleventje, totdat in Maart 1896 de tocht naar Lamkrak werd bepaald, waarmede het groote werk zou worden voltooid, dat onze linie met goed gezinde, van Moslemin gezuiverde landschappen zou omgeven. Er werd een mooie loods met plaatijzer bedekt opgetrokken, om als magazijn en hulphospitaal te dienen, en Biloel zou, met eenige anderen, van een tijdelijken post tot een permanente sterkte worden verheven. Groote drukte werd er verwacht, want Toekoe Djohan zou er 1000 krijgers en 1000 koelies verzamelen om daarmede de actie tegen Lamkrak te beginnen. In plaats van die allen verscheen er des morgens van den 29sten Maart 1896 niemand op de passer onder den grooten boom, zelfs de politie-oppasser niet, en bleek het, dat de door bevriende Atjehers bezette blokhuizen in de nabijheid verlaten waren. Des middags tegen half vijf ure ging kapitein Schadée met een patrouille van 60 man naar Tjot Goë om zich van den stand van zaken te overtuigen, doch toen de spits een 300 pas ver vooruit gerukt was, buiten het bedekte terrein, dat Biloel aan de Noordzijde omgeeft, kreeg zij, over de onder water staande rijstvelden, van alle zijden een hevig vuur. Luitenant Zijdveld, die een kogel in de onderkaak gekregen had, was genoodzaakt terug te trekken en van dat oogenblik af bleef Biloel door den vijand omsingeld. Vivres had men genoeg, slechts de toespijzen bij de rijst, zoowel als brood, waren er te weinig. Stokvisch en gehakt uit blik waren er in overvloed en een paar karbouwen en een geit, die neergeschoten werden, vervingen het versche vleesch. Eerst den 8sten April kwam er ontzet opdagen, dat weder terugtrok op de tijding dat Toekoe Oemar in aantocht was.

Biloel.

De weg, die Tjot Goë en Biloel verbond, was in den beginne zeer onveilig geweest. De transporten, die daar langs marcheerden, hadden dikwijls veel van den vijand te lijden en waren genoodzaakt een deel der dekkingstroepen vooruit post te doen vatten in Lam Koenjit, om dan met salvo's op de kampongs waarin de vijanden verscholen zaten, den opmarsch van de rest mogelijk te maken.

Om die reden werd besloten daar ter plaatse een zeer tijdelijken tusschenpost op te richten tegen de aanslagen van Toekoe Rajoet, Imam der III Moekims Daroe. Den 4den Juli 1894 vond dit plaats.

Met Biloel, gelegen aan den voet van het steile Zuidergebergte, dat wij op nevenstaande plaat zich achter en ten Zuiden van de versterking in Lam Koenjit zien verheffen, en Tjot Goë, dat noordelijker gelegen was, werden zoodoende tevens de XXII Moekims beter van die der IX Moekims afgescheiden.

Onder de valwinden, langs het gebergte neerdalend, onder de schaduw der hooge palmen, opschietend tusschen de woningen van het 2 officieren en 50 man sterke garnizoen, leefde dus ook daar een klein groepje mannen in betrekkelijke rust en vrede, totdat de groote ommekeer in de zaken te Atjeh plaats vond, doordat Toekoe Oemar zijn plechtig gezworen eed verbrak en van vriend in vijand verkeerde.

Men had er meer last van muskieten, die welig tierden in de omliggende poelen, dan van den vijand. Ja, het was er zoo modderig, dat men het Lam Loempoer (modderdorp) noemde en zelfs het water in de oude put onbruikbaar was. Dat werd dan ook steeds van Tjot Goë aangevoerd, totdat de patrouilles, die steeds verzeld werden door een tam gemaakt zwart schaap, op den ongeluksdag van 29 Maart 1896 tot de overtuiging kwamen, dat hun post was ingesloten en men het verder met modderwater zou moeten stellen.

Dat die vijand er zou binnendringen hoopte de immer waakzame postcommandant, luitenant Creutz Lechleitner, te kunnen verhinderen. Boven het voorwerk, door ijzerdraadversperring omgeven, waarbinnen de keuken stond, verhief zich een wachthuis, waaruit zijn nadering zou kunnen worden belet. Als opschrift droeg dat den naam van Eiffeltoren, en andere uithangborden, als bijvoorbeeld „in de Villa Sans Souci of in den Soldatenhemel; alles vrij behalve muskieten" bewezen voldoende, dat onze militairen den toestand nog niet wanhopig vonden en hun humor hadden behouden.

De poort van dit voorwerk binnengaande, waarboven de naam van den post geschreven stond, moest men links wenden om de benteng zelve te betreden, waarbinnen, in de bastions, twee 7½ c.m. veldstukken en een coehoornmortier waren opgesteld. In den nacht van 4 op 5 April 1896 werd een der bastions door den vijand bestormd, en ware het toen niet dat het stuk met een kartets geladen was, dan had die aanval ons noodlottig kunnen zijn.

Doch vóór die dagen van spanning was het leven er rustig en erg vervelend.

Des morgens ten 5½ ure sloeg de reveille en werd de koffie verstrekt; ten 10 ure voormiddags was het

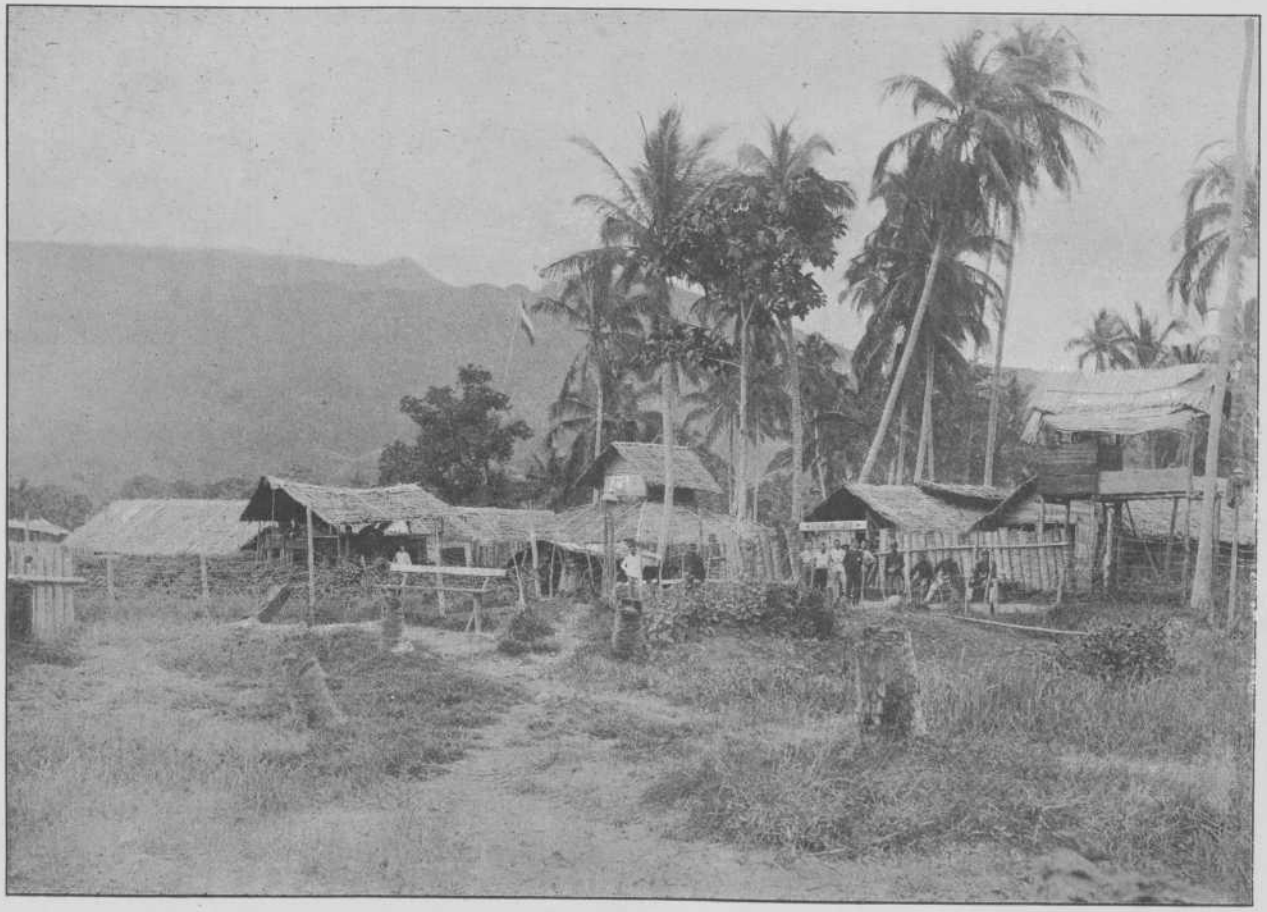

Lam Koenjit.

eten van soep met rijst en sambal, voorafgegaan door corveeën aan en om den post, en des middags, als de zon het hevigst blakerde, zocht ieder, die niet op wacht was, rust in de schaduw.

Ten 4½ ure namiddags werden weder de eetketels gevuld, en vóór beide maaltijden werd het heerlijke oorlam, dat voor den soldaat zoo geprezen Schiedammer vocht, met één groote teug naar binnen geslokt.

En de avonduren, wanneer het koel werd, was het zingen, praten, spelen (snotneuzen noemden de soldaten hun kaartspel) en kienen en domineeren voor de inlanders, en werden aan de harmonica zooveel mogelijk welluidende tonen ontlokt.

Tegen het middageten kwam dagelijks de kar met vivres, die nog wel eens beschoten werd, en de brieven aan, onder een kleine dekking van Atjehers. Dat was eigenlijk het gewichtigste uur van den dag. Dan kwam de postcommandant, nog in nachtbroek en kabaai, uit de oude Messigit te voorschijn, waarin de officieren huisden, en liepen de soldaten te hoop, om wat nieuws te hooren van vrienden en kameraden, van wien zij voor veertien dagen, den duur der detacheeringstermijn, verwijderd waren, en uit Kota Radja, waarnaar zij verlangden om de drukte en beweging, de groote kantine en wat niet al meer.

Intusschen zijn wij de gebeurtenissen wat vooruitgeloopen om de drie, met elkaar in verband staande tijdelijke posten op de grens van de XXVI en XXII Moekims, geregeld te kunnen behandelen, en wordt het tijd eens na te gaan wat er voorviel nadat Toekoen Djohan, door ons gesteund, zoowel het gebied dat onder zijn invloed stond, als dat van Toekoe Nja Mohammad, 'twelk tezamen de XXV Moekims vormde, van vijanden had gezuiverd.

Het resultaat door hem verkregen was zoo gunstig, en de rust in de gezuiverde terreinen over het algemeen zoo groot, dat de Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden er den 1sten September 1893 toe overging te trachten die ook te verkrijgen in de terreinen buiten het oostelijk gedeelte onzer linie, door aan Toekoe Nja Bantah, het bevriende hoofd van de sagi der XXVI Moekims, toe te staan ook daar den strijd tegen de Moslemin te openen. Geweren en kruit zouden ook hem worden verleend, en zijn schoonvader Toekoe Neq van Marassa en zijn zwager Toekoe Tjoet, oeloebalang der XIII Moekims Toengkoeb, zouden hem daarbij helpen.

Bijzonder voorspoedig verliep die actie niet, hoewel onze troepen hielpen door tijdelijk eenige veroverde punten te bezetten en onze artillerie tegen den gemeenschappelijken vijand werd benut. De strijders van Toekoe Bantah waren trouwens niet zoo gehard in den krijg als de volgelingen van Oemar door jaren lange oefening geworden waren. Hun werd zelfs verweten, blijken te geven van groote verwijfdheid, door zakdoeken met zich mede te dragen. Toekoe Tjoet Toengkoeb stuurde door zijn weifelende houding daarenboven dikwijls de zaken zoo in de war, dat het den 27sten September 1893 noodig geoordeeld werd een zijner bentengs te Toengkoeb door onze eigene troepen te doen bezetten.

Binnen Lam Koenjit.

Daar zaten dus onze soldaatjes opnieuw op de plaats, die in 1884 door hen verlaten was, nadat zij er vier jaren lang heer en meester waren geweest.

De wijze, waarop zij er toen geïnstalleerd waren, verschilde veel met die, waarop zij zich nu moesten behelpen; in plaats van het groote garnizoen van vroeger, waren er nu slechts 2 officieren en 50 man ingekwartierd en geen enkel stuk verdedigde de wallen. Ook was er geen officier van gezondheid aanwezig. Als die noodig was, werd hij van den meest nabijgelegen post in de geconcentreerde linie — van Lamjong — gehaald.

In plaats van de levendigheid en de drukte, die er vroeger om de oude Messigit hadden geheerscht, toen onze colonnes onder Van der Heijden de XXVI Moekims waren binnengedrongen en er een groot kampement bij Toengkoeb hadden opgericht, waarin twee bataljons Infanterie, een detachement Cavalerie, drie secties Artillerie, mineurs, opname-personeel en een stoet van duizend dwangarbeiders en koelies waren vereenigd, was het er nu stil en eentonig.

De bezetting huisde als vogeltjes in een kooi binnen den vierkanten aarden wal, die alleen om de put, met helder en heerlijk drinkwater, rond was afgewerkt en door een staande ijzerdraadversperring op 4 Meter afstand van den wal, tegen een eersten aanloop van den vijand was gedekt.

Het officiers logies was gelegen op den wal, waarop zich ook een slanke papajaboom verhief. Daar stonden de houten banken, waarop hun bulzakken lagen uitgespreid, en hun zitkamer had veel van een oud-Hollandsch kroegje, belegd als de grond was met vierkante, roode steenen.

Op nevenstaande plaat ziet men ter rechterzijde op het hooge gedeelte onder den vlaggestok de plaats waar de wacht was opgesteld en daar buiten de hut waarin de Chinees woonde, die de bezetting voorzag van kleine geriefelijkheden en versnaperingen voor de maaltijden, als bier, tabak, pijpen, blikjes met verduurzaamde levensmiddelen, vruchten en toespijzen. Met een zoetsappig lachje op zijn gele boeventronie, waarin de schuinstaande oogjes als zwarte kralen schitterden, stond hij in zijn vuil-witte Chineesche pantalon achter zijn manden met alles behalve versche waar, en prees die, in half verstaanbaar gelispeld brabbel-Maleisch, den door de zon geroosterde soldaten aan.

Evenals zijn landgenooten steeds hadden gedaan ten tijde van onze glorievolle tochten tot in het diepste gedeelte van het vijandelijk terrein, waagde ook hij zijn parasietenleventje ter wille van een kleine winst en een pijp opium.

Met onovertroffen scherpzinnigheid raadde hij de behoeften zijner cliëntèle en met onovertroffen ijver zette hij zijn kapitaaltje van enkele dollars om en om, en liep hij zich het leder van zijn sandalen af, om voor de in ruil ontvangen dubbeltjes en centen weder nieuwen voorraad naar zijn hutje te sleepen.

Dat hutje lag buiten de ijzerdraad-versperring, dus alles behalve verzekerd tegen een stoutmoedigen Atjeh-

Toengkoeb.

schen maraudeur, maar de keuken onder het afdak tusschen den vlaggestok en den papajaboom lag binnen die doorzichtige beschutting, dicht bij een kleinen ingang, doch ook buiten den wal. Op nevenstaande plaat ziet men dan ook de eetketeltjes, waaruit de soldaten hun maal nuttigen, op de staken van een afgekapten bamboestruik te drogen hangen.

Langs deze zijde van de versterking, waar manschappen bezig zijn een weg te maken, om des avonds een wandelingetje om hun post te kunnen doen, zonder door het stekelige of natte gras te worden gehinderd, bereikte men den hoofdingang der benteng, tegenover de kampong van Toekoe Tjoet Toengkoeb.

Voor dien ingang stonden eenige banken, waarop de soldaten zich neerzetten om een luchtje te scheppen, als het binnen in de volgebouwde ruimte te dompig en te benauwd werd.

Dat praatje, buiten de poort, als een oud Amboineesch krijger zijn verhalen begon op te disschen van vroeger tijden, toen onze soldaten vochten, in plaats van de Atjehers zooals nu, toen Generaal Van der Heijden hier in datzelfde Toengkoeb was verschenen met een wolk op zijn voorhoofd, omdat de verovering daarvan niet zoo spoedig was gegaan als hij recht had te verwachten, toen later diens colonnes voortrukten over de uitgestrekte sawahs, waarover zijn toehoorders nu blikten zonder er een voet te mogen zetten, zonder dat er een schot viel of een vijandig Atjeher zich durfde vertoonen, die verhalen waren het eenige genoegen, dat zij daar op dien post te Toengkoeb smaken konden. Dan geraakte de grijze soldaat in vuur en sprong op van zijn bank om de kampongs aan te wijzen, aan de overzijde van de sawahs voor hem, waar de hoofdcolonne was doorgetrokken om met een ruimen omweg door dat zwaar begroeide terrein de Messigit van de achterzijde te naderen, daar zij aan den voorkant door moerassen en een reeks van versterkingen was gedekt.

Dan wees hij de plaats aan, daar op 600 passen afstand bij dien dikken boom, waar de Atjehsche gids, die de door de smalle kampongpaadjes slingerende colonne geleidde, haar gebracht had recht tegenover het sterk bezette bedehuis, van waaruit onmiddellijk een hevig vuur geopend werd, dat hem en twee soldaten het leven kostte en een officier en zestien minderen wondde. Met zijn kameraden, man achter man uit het tusschen hooge paggers en staketsels ingesloten pad debouchecrende, had de verteller zich achter een dijkje aan den sawahrand neergelegd en dat vuur beantwoord. De artillerie was op haar beurt naar buiten gedrongen en had een granaatkartets door het dak en de zoldering van de Messigit geworpen, nog voor de colonne-commandant zich rekenschap had kunnen geven van wat er voorviel en het bevel geven kon den strijd te staken en terug te wijken onder het geboomte, om den marsch te vervolgen in de voorgeschreven richting, die door een anderen gids, wien een pistool tegen het achterhoofd werd gezet, moest worden aangewezen.

Zoo was het gekomen, dat de colonne, zich een weg kappende door honderden paggers en in het voorbijgaan nog een paar bentengs veroverend, eerst tegen 4 uur des namiddags de helft van den weg had afgelegd.

Toengkoeb.

Ter wille van een rustigen nacht voor de vermoeide soldaten was zij toen naar het Noorden, naar ons kampement te Tjadé uitgeweken, in plaats van nog verder voort te gaan, of ten minste te blijven waar zij was, om den volgenden morgen in de vroegte onmiddellijk haar taak te hervatten.

En dat was de reden van des Generaals toorn geweest, want evenzeer als hij zorg droeg voor zijn mannetjes, eischte hij veel van hen.

In weerwil van het eentonig bestaan binnen de wallen van Toengkoeb, verkozen vele soldaten langer dan de voorgeschreven veertien dagen daar te verwijlen, omdat het leven er zoo gemakkelijk was.

Patrouilles werden toch slechts afgezonden naar de nabijgelegen posten. Van de vier wachthuizen op palen om de versterking opgericht, werden er over dag, wanneer het gloeiend heet was onder die afdakjes, vooral als er een zengende wind over de geblakerde rijstvelden woei, slechts twee betrokken.

Andere diensten dan de wacht betrekken werden er niet bevolen, want het schoonhouden van het logies, het repareeren van de omwalling of van de gebouwen, het werken in het tuintje, waarin enkele ingrediënten voor het eten werden gekweekt en waarin eenige bloemen andere tijden en andere plaatsen in herinnering brachten, konden bezwaarlijk als dienst worden aangemerkt. Daarbij kon men zich de meest mogelijke vrijheid ten opzichte van de kleeding veroorloven, zooals blijkt uit het groepje der bezetting, dat ons op nevenstaande plaat wordt voorgesteld, als zittende voor den post en genietende van den koelen wind, die bij het ondergaan van de zon over de vlakte begint te waaien.

De Europeanen liepen dan ook meestal op bloote voeten en spaarden aldus hun schoenen voor dure reparatiën. Een nachtbroek en kabaai was al een deftig toilet; het tractement liep op, zonder dat men er behoefte aan had, en gaf een aardig sommetje als men, na ommekomst van de detacheering, in Kota Radja werd uitbetaald. En boven alles, de drie oorlammen daags waren een heerlijk iets. Zij wekten de soldaten op tot spelen en zingen als de nacht gevallen was en de reflectors van blik achter de lantaarnen om de benteng een klein stukje van den omtrek verlichtten, de krekels in het gras piepten en de onovertroffen kalmte van den indischen nacht hen zich deed gevoelen als drijvende op een schip in vollen oceaan, in plaats van huizende in een vooruitgeschoven tijdelijken post te midden van het vijandige Atjehsche volk. Want van een vijand bemerkten zij niets.

Toekoe Tjoet zat òf in zijn kampong òf trok heen en weder naar Kota Radja, maar bemoeide zich in het geheel niet met den post in zijn buurt.

Hij beschouwde zichzelf als een groot heer en zijn stug karakter, gepaard aan zijn ingeboren Kafirhaat, deed hem alle gezelligheid met ons ontwijken. Zelfs op de volgende plaat, waar wij Luitenant Neelmeijer, den waarnemenden controleur in zijn gebied, die zooveel slâg had met hem om te gaan, en nog een anderen officier zien zitten op bezoek onder zijn woning, ontbreekt de gastheer, en is de man, die het kleine Indische rijpaard vast houdt, slechts een politie-oppasser en zijn de anderen Atjehers van minder beteekenis.

Toengkoeb.

Jaren lang had hij geheuld met de priesterpartij onder Tuengkoe di Tiro, die toen oppermachtig was in de XXVI Moekims, en eerst nadat Generaal van Teyn hem een bezoldiging had toegekend, op voorwaarde, dat hij niet meer tegen ons zou vechten, had hij de klewang opgeborgen. Nu begon hij weder redenen tot achterdocht te geven. De benteng te Lamgoet, op den 4den September door Nja Bantah veroverd en aan hem in bewaring gegeven, had hij eigendunkelijk ontruimd en daardoor weder in handen des vijands gespeeld.

Daarna bleef hij vrij wel werkeloos, omdat zijn ondergeschikten weigerden te vechten zonder de betaling, die hij wel van ons voor hen ontving, maar hun onthield. Hij eischte, dat Kroeng Kali door ons bezet zou worden, alvorens hulp te willen bieden aan Nja Bantah, en toen ook dat zou ingewilligd worden, als hij op een nabijgelegen heuvel een wachtpost oprichtte, was hij ook daarin nalatig

Volgens een lid van de sultansfamilie bleef hij een aap, die nog niet getemd is.

Die taak werd toen aan Nja Bantah opgedragen, doch toen onze soldaten op den 6den October voor Kroeng Kali verschenen, was die heuvel nog altijd onbezet.

Wel werd de kans grooter, dat de laatste krachtiger zou kunnen optreden, toen Toekoe Tjihik van Samalanga met 100 strijders van de Noordkust werd overgevoerd om hem te helpen, maar daarentegen liet Toekoe Tjoet hem nu geheel in den steek, werd brutaal tegen onze ambtenaren en maakte het eindelijk zoo erg, dat de Gouverneur hem, bij wijze van les, naar Malaboeh verbande.

Onder die omstandigheden had Toekoe Nja Bantah weinig succes bij het hervatten der vijandelijkheden. Door de vrouwen van zijn vroegeren medestrijder uit zijn gebied om Toengkoeb naar Lamreng, in de geconcentreerde linie, te doen overbrengen, veroorzaakte hij tevens een algemeen verloop van diens bevolking. Daarvan maakten de Moslemin onmiddellijk gebruik door de verlaten terreinen te bezetten en de communicatie tusschen onze vestiging te Kroeng Kali en die te Toengkoeb te verbreken. De post was wel niet door vijanden omringd als een vesting, die berend of ingesloten wordt; ja een leek zou waarschijnlijk niets abnormaals bespeurd hebben op de meestal eenzame rijstvelden, omzoomd door donker kamponggeboomte, maar een soldaat met oorlogs ondervinding behoefde niet eens tusschen die kampongs door te dringen om te weten, dat de Moslemin daar weder heer en meester waren. Dat zag hij aan de ratachtige bewegingen van enkele zwarte gedaanten in de verte, die hier en daar te voorschijn traden uit de schaduw, zich met groote stappen voortbewogen over de smalle dijkjes, in kleine groepen stilstonden en dan weder onder de palmboomen verdwenen. Waagde zich een patrouille op het omliggende veld, dan was spoedig genoeg alle twijfel opgeheven. De zwarte gedaanten kwamen dan plotseling van alle zijden te voorschijn, staken in haast van het eene boschje naar het andere over, groepeerden zich op een hoogtetje of bij den ingang van een dorpspad, en enkele seconden later verbrak het eene schot voor, het andere na, de loome stilte van de Indische natuur.

Woning van Toekoe Tjoet Toengkoeb.

De op nevenstaande plaat voorgestelde benteng was wel degelijk van alle zijden door den vijand omringd, en door te voldoen aan het verzoek van den verbannene hadden wij ons in een wespennest gestoken.

Het was of er een fatum lag op dat stukje grond daar aan het Noord-oostelijk uiteinde van de kampongreeks, waarvan Toengkoeb het tegenovergestelde gedeelte uitmaakt en waardoor vroeger de weg was aangelegd, die van Lamjong in de geconcentreerde linie over Toengkoeb, Messigit Siem en Kroeng Kali voerde tot aan den voet van het daar nabij gelegen kale heuvelland, dat de Atjeh-vallei ten Oosten begrenst.

Zooals wij vernamen, had de colonne, die in 1880 in het Noordelijk deel der XXVI Moekims moest doordringen, daar reeds een krachtig verzet ondervonden en eerst na twee dagen strijd de kampongs Siem en Kroeng Kali kunnen naderen en in vlammen doen opgaan. Toen de daaruit gevluchte bevolking na eenigen tijd wederkeerde, werd het door ons over haar aangesteld hoofd door Toekoe Nja Hassan vermoord. De post, dien Generaal van der Heijden te Kroeng Kali had doen oprichten, bleef een doorn in het oog van den vijand en bleek zulk een punt van aantrekking voor de kwaadwilligen te wezen, dat de nieuwe Gouverneur besloot de wallen te doen slechten en het garnizoen uit die vooruitgeschoven positie terug te trekken.

En nu dreigde ons daar weder gevaar op diezelfde plaats.

Natuurlijk liet men geen tijd voorbijgaan den post te ontzetten. Het 3[de] bataljon, onder de bevelen van den Overste Sievers, rukte daarheen op en zou trachten den vijand uit zijn drie stellingen op den verbindingsweg met Toengkoeb te verdrijven.

Behalve den mislukten aanslag op Kaloet, waarvan wij vroeger gewaagden, en waarbij trouwens slechts een gering aantal manschappen in 't vuur kwam, waarvan een derde sneuvelde of gewond raakte, was het nog maar eenmaal voorgekomen in de tienjarige concentratie-periode, dat wij, door nood gedwongen, met een betrekkelijk sterke macht buiten de linie tegen de Moslemin optraden.

Dat was ongeveer vijf jaren geleden en toen hadden wij maar al te zeer ondervonden, dat de Atjeher niet verleerd had zich achter zijn wallen met mannenmoed en doodsverachting te verdedigen.

Bijna drie bataljons met de noodige cavalerie en artillerie waren toen hetzelfde terrein binnengerukt, ten Noorden van de kampongstrook waar de Overste Sievers nu ageerde, om het onze postenlinie bedreigende Kota Toeankoe te vermeesteren, waarvoor de Luitenants Veerman en Hageman met ettelijke hunner minderen eenige uren te voren gesneuveld waren bij hun poging de benteng in bezit te nemen, die zij hoopten door de bezetting ontruimd te vinden, daar zij door een omtrekkend bataljon aan de andere zijde zou worden genaderd.

Na een langdurig en verwoed gevecht, was het nog slechts een voorwerk van 10 op 15 Meters binnenruimte, waarin een stapel van 30 gesneuvelde Atjehers lag, dat ons, ten koste van het driedubbele aan dooden en gekwetsten, in handen viel.

Kroeng Kali.

En ook nu ondervond de Overste Sievers, dat de geestdrijvers nog niets van hun moed verloren hadden als zij tegen de Kafirs in het krijt traden, al kon ook Toekoe Djohan hen meestal zonder veel moeite van de eene kampong naar de andere verjagen.

Zij verdedigden zich zoo hardnekkig en langdurig, dat hij hen op dien eersten dag uit niet meer dan twee stellingen verdrijven kon.

Een dier stellingen was de Messigit (Masdjid) Siem, die hiernevens is afgebeeld.

De oude steenen muur is nog een overblijfsel uit vroegere tijden, maar het dak, in vorm afwijkende van de dubbele gebroken daken, gewoonlijk boven deze bedehuizen opgetrokken, dateert van lateren tijd, nadat de oorlogsfakkel er overheen was gegaan.

Het was ook nu weder geweest of de verdedigers dier sterkte kracht hadden geput uit de wijding, die in hun oog de plaats bezat, welke hun zoo menigmaal een vereenigingspunt was geweest voor godsdienstige en wereldlijke feesten, waarop zij zoo verzot zijn. Over de breede sawahvlakte, die wij achter het bedehuis bespeuren, en door het loover der zware vruchtboomen, die haar omringen, hadden onze kogels als gierende hagelbuien heen moeten vliegen voor zij hun heiligdom hadden prijsgegeven. Luitenant Weyerman en 3 minderen waren op die vlakte gesneuveld en 2 officieren en 80 minderen werden daar gewond.

In plaats van opium schuivende Moslemin, herbergde het des avonds onze vermoeide soldaten, die den volgenden dag verder zouden rukken om ook de derde vijandelijke stelling te nemen.

Toekoe Djohan's troepen zouden de Messigit bezetten. Het was toch maar al te duidelijk geworden, dat zonder zijn hulp onze bondgenooten de geestdrijvers niet uit de XXVI Moekims verdrijven zouden. Reeds den 21sten October kwam hij met 100 strijders opdagen om dit punt van ons over te nemen en zijn manschappen te legeren in de benteng van Toekoe Tjoet Toengkoeb nabij Kroeng Kali, daar de vijand zijn derde stelling zonder ons af te wachten gedurende den vorigen nacht had ontruimd.

Na dien tijd bleef het hier rustig. Ja, de teruggekeerde bevolking toonde zich zoo goed gezind en zelve zoo voldoende tegen de Moslemin opgewassen, dat het in Januari van het volgende jaar onnoodig geoordeeld werd Kroeng Kali langer bezet te houden.

Dat die ontruiming toen geschiedde, mogen wij gelukkig achten, want als ook deze vooruitgeschoven post door de bevolking ware ingesloten, die onmiddellijk Toekoe Oemar's zijde koos, toen hij zich tegen ons verklaarde, dan zou een ontzet, onder de toen bestaande omstandigheden ondernomen, zeker menige droppel bloeds hebben gekost.

Toengkoeb bleef door onze soldaten bezet, maar werd ten tijde van het verraad tegen aanslagen van den vijand gevrijwaard door het beleidvol en moedig gedrag van den luitenant Neelmeyer. Toen hem het overloopen van den Panglima Prang Besar bekend was geworden, toog hij des avonds, in gezelschap van Toekoe Tjoet en

Masdjid Siem.

eenige van diens volgelingen, van Pakan Kroeng Tjoet in de geconcentreerde linie naar Toengkoeb en Tjot Rang om de bezetting dier posten te waarschuwen. Weerloos stelde hij zijn leven in handen van dien weinig betrouwbaren Atjeher, die dan ook twee dagen later het voorbeeld van Toekoe Oemar volgde, om te voorkomen, dat Toengkoeb zou worden afgeloopen door de Atjehsche hulpbenden, die, zooals hem als controleur bekend was, zich daar in de vroegte zouden moeten verzamelen, om met de onzen een patrouilletocht te ondernemen.

't Zij dat de Toekoe nog niet ten volle bekend was met het voorgevallene, 't zij dat hij nog niet had uitgemaakt aan welke zijde zich te scharen, Neelmeyer volbracht zijn voornemen ongestoord en was vóór het aanbreken van den dag in Tjot Iri, een post in onze linie, terug, juist even voordat de communicatie met de door hem gewaarschuwde posten werd verbroken.

Zijn kameraden op die posten vonden dat een kranige streek en wij zijn van hetzelfde gevoelen.

Later werd, onder leiding van denzelfden officier, de bezetting uit Toengkoeb teruggetrokken en die post ontruimd, zonder dat daarbij een enkel schot viel.

Toekoe Djohan zat dus in de Messigit Siem, die later ten zijnen gerieve voorzien werd van een geverfde houten omwanding, en in de benteng van Toekoe Tjoet te Kroeng Kali, waarvan wij hiernevens het noordelijk bastion te aanschouwen geven.

Zulke bentengs gelijken al zeer weinig op hetgeen wij in Europa van versterkingen te zien krijgen. Hier liggen zij als mathematische figuren op het terrein, zonder ergens een schilderachtig puntje te vertoonen, zonder schaduw van hoog geboomte, zonder vervelooze plekjes of verweerde kantjes. En in de Atjehsche versterkingen is alles vuilheid en halve duisternis onder een dicht bladeren dak; de wallen, aan de binnenzijde met steenen recht opgezet, zijn aan de buitenzijden niet te onderkennen achter den breeden gordel van slanke stammen der bamboedoeri stoelen, die hen geheel omringen en waarvan de honderde zwiepende takjes bezet zijn met haakvormige doornen, allen toegang beter afsluitend dan de beste ijzerdraadversperringen.

In het Zuidwestelijk bastion lag de waterput en aan die zijde was achter den wal een gang uitgegraven, van boven tegen het invallen van granaten gedekt door klapperstammen en een dikke laag aarde en zoden. Onder die bedekking door kon men uit het daartegenaan gebouwde huisje, waarnaast nog een paar smoorkuilen lagen voor onze springprojectielen, ongehinderd door ons vuur, in den gang afdalen. Nog vijf andere groote hutten dienden tot woning aan de bezetting. Enkel langs een smal gangetje, slingerend door de breede bamboedoeri haag en nog leidende over een sloot, kon men tot vóór het groote bastion doordringen, en om den door een traverse gedekten ingang van de benteng zelve te bereiken had men den nauwen gang te volgen tusschen den bamboedoeri haag en de helft van den Oostelijken wal.

Hoeveel bezwaren het in heeft zulke kleine sterkten te veroveren, die men, te midden van de dichte begroeiing

In de benteng van Toekoe Tjoet Toengkoeb.

der kampongs meestal eerst ontdekt als men er dicht voor staat, en dan nog enkel door de kogels, die uit een ondoorzichtig groen voorhang van bamboe blaadjes komen aansuizen, zal nu wel geen verder betoog behoeven. Vele zulke sterkten zou Toekoe Djohan waarschijnlijk nog hebben te nemen, voor hij zijn taak in de XXVI Moekims zou hebben volbracht, want hier had hij niet dien invloed op de bevolking, die het hem in de XXV Moekims zoo gemakkelijk had gemaakt de Moslemin te verdrijven.

Van uit de kustlanden stroomden tevens strijdlustigen toe, om zich onder de bevelen van Mad Amin te scharen en uit Samalanga alleen reeds was een tegenstander van den voor ons strijdenden Oeloebalang van dat landschap met 200 volgelingen naar Groot Atjeh overgekomen, om hem en ons daar te bevechten.

Maar ook voor Toekoe Djohan kwam versterking opdagen, van de Westkust, van Melaboeh, zoowel als uit de IX Moekims, en Toekoe Tjoet werd uit zijn ballingschap teruggeroepen, omdat zonder hem zijn bevolking niet in de ontruimde kampongs wilde terugkeeren.

Die terugroeping had een goed effect. De verlaten terreinen, waarop ons in nevenstaande plaat een blik wordt gegund, werden weder bevolkt en daardoor werden de Moslemin genoodzaakt de daarin gelegen nog door hen bezette en versterkte punten te ontruimen.

Deze plaat geeft een juist beeld van de uitgestrekte velden met kokospalmen begroeid, die de lager gelegen moerassige rijstvelden omringen en waarin en waartusschen de kampongs gelegen zijn, afgesloten door heggen van pinang-, klapper- en andere boomen, aangevuld met doornachtige struiken en met stekels bezette gewassen.

Slecht onderhouden voetpaden slingeren tusschen de op dezelfde wijze omheinde vakken, waarin die kampongs verdeeld zijn en waarop de houten, op palen rustende huizen zijn opgetrokken of aanplantingen van suikerriet, pinang, vruchtboomen of rijst zijn aangelegd.

Tegen het donkere groen dier onder dichte schaduw verborgen kampongs schieten de slanke klapperboomen als vuurpijlen opwaarts en hun wuivende en in den wind ritselende bladerenkroon doet denken aan het uiteenspatten van vuurwerk. Geen enkele zijtak verbreekt de elegante lijn van den stam, en een splitsing, zooals hier als een curiositeit wordt te zien gegeven, komt maar zelden voor.

Onder dit geboomte verzamelden zich den 3^{den} November ongeveer 2400 man onzer hulptroepen, die onder Toekoe Djohan's leiding en op onze kosten de Sabilbenden uit de XXVI Moekims zouden verjagen. Als dat geschied was, zouden hij en zijn strijders daar de rust handhaven, alweder tegen een vaste bezoldiging, en als hij mocht komen te vallen, zou hij door zijn broeder en door den dappersten zijner officieren in het bevel over zijn strijdmacht worden opgevolgd.

Boven verwachting ontmoette hij weinig tegenstand en leed hij weinig verlies. Groot was zijn succes en toen hij later een paar dagen rust nam van den strijd, maakten wij het hem verder gemakkelijk dien te hervatten door

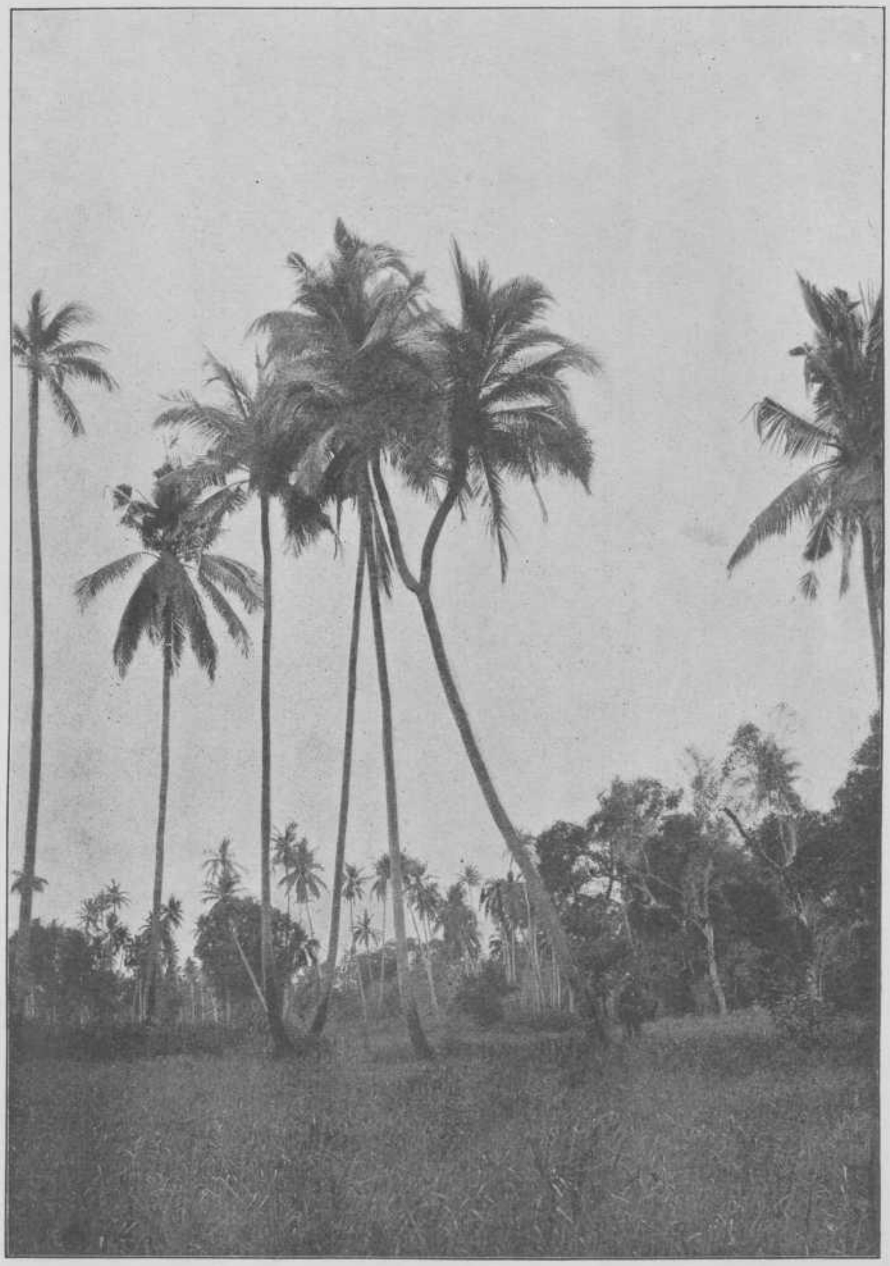

Terrein bij Masdjid Siem.

aan zijn verzoek gevolg te geven en troepen naar het door hem veroverde terreingedeelte te Tjot Rang te zenden. Aldus gedekt kreeg hij gelegenheid gedurende de volgende dagen Mad Amin's benden geheel uiteen te drijven.

Ten einde de veroverde terreinen verder tegen de Moslemin te beveiligen en daar vasten voet te houden, werd nu bepaald, dat onze soldaten zich tijdelijk zouden legeren in een op een hoogte gelegen oude Atjehsche versterking bij de passer te Tjot Rang.

Die versterking is op nevenstaande plaat te zien.

Zij was alweder van het gewone type: een verticale ijzerdraadversperring, nog versterkt door een horizontale, omvattend de aarden wallen en de beide bastions met 2 stukken van 8 cM. bewapend. Een dier bastions ontwaren wij ter rechter zijde.

Het officierslogies lag links achter de hut op den voorgrond, waarin een waterstraal gelegenheid gaf tot reiniging van het lichaam. Voor den hoofdingang zitten de soldaten, en op den wal, waar een bank was opgericht te midden van bloemen, staat in nachtbroek en kabaai de commandant over de 2 officieren en 75 man sterke bezetting, Kapitein van der Wedden.

Het leven hier was ongeveer hetzelfde als op Toengkoeb. Van vijanden had men geen overlast en de weinige geweerschoten, die werden afgegeven, waren gericht op wilde varkens, die door den omtrek zwierven en als zij getroffen werden, met gejuich werden binnengehaald en met smaak verorberd. Zij waren de eenige vertegenwoordigers van het wild, dat in en om de Atjehrivier-vallei aangetroffen wordt, want de olifanten, waarvan de sporen werden gevonden op het heuvelland ten Oosten, de beeren, die zich in het zwaar begroeide binnenland van Sumatra ophouden, en de herten, die in kreupelhout en glagavelden nestelen, dringen niet in de bewoonde, laag gelegen streken door. En van tijgers bemerkte men er zoo goed als niets.

De eene, dien wij er zagen, was een oude koningstijger, liggende in een kooi en aan den Generaal van der Heijden als blijk van waardeering aangeboden.

Als zij er menigvuldig waren geweest, dan zouden zij wel eene razzia gehouden hebben onder de vele wilde, of ten minste verwilderde honden, die overal rondzwierven, lijken opgroeven en des nachts om onze posten en bivaks een erbarmelijk gejank aanhieven.

Dat het terrein om Tjot Rang voor het oponthoud dier zwijnen veel aantrekkelijks aanbood, kan uit de volgende plaat blijken.

De moerassige bodem, waaruit de terpen zich verheffen, die de kampongs dragen, komt hierop tot zijn volle recht.

Hoe bezwaarlijk het voor onze troepen is in zulke terreinen te strijden, waarin geen wegen zijn aangelegd en het binnenpad, waarop de patrouille zich voortbeweegt en dat van Tjot Rang over Ateuh naar Tjot Iri voert,

Tjot Rang.

nog als iets bijzonder gemakkelijks moet worden aangemerkt, behoeft waarlijk geen betoog. Wegzinken in de modder tot boven de knieën, ploeteren in goore waterplassen tot aan het middel, verward raken in taaie halmen, die de vlakte bedekken, struikelen over de dammetjes, die de rijstvelden scheiden en door den wilden groei van gras en alang alang haast niet te onderscheiden zijn, dat zijn van die zaken, waaraan onze soldaatjes al evengoed gewend zijn geraakt als aan hun dagelijks keteltje rijst.

Als 's vijands kogels maar niet zoo dicht over die velden snorren, dat makker na makker neerzinkt in de poelen, en het bereiken van den begroeiden kampongrand, waarboven de palmen wiegen, ondoenlijk wordt, dan tellen zij die terreinhindernissen niet en jubelen uit volle borst en brullen hun wijd klinkend hoera als 's vijands positie genomen is.

Hoe die bezetting te moede was toen Neelmeyer zijn bericht had afgegeven, de door Atjehers bezette wachtposten in de nabijheid plotseling verlaten werden, en het bleek, dat de groote weg van Tjot Rang naar Tjot Iri, waarlangs die Luitenant nog had kunnen ontsnappen, en waarop wij nu ter linker zijde onder een paar hooge klapperboomen een Atjehsche pedatie zien voortbewegen, zoowel als die rechts naar Toengkoeb, door de vijand waren bezet, zal een ieder zich kunnen voorstellen. Op 75 Meter afstand van de benteng maakten de, in het omgaan met den patjol zoo bekwame Atjehers, een 50 meters lange loopgraaf waaruit met geweer en lilla de post onder vuur genomen werd. Vandaar eenig bericht naar Kota Radja te verzenden bleek onmogelijk. Van den eenen dag op den anderen zat men uit te kijken naar ontzet en trachtte de brutale kettingganger, tevens lantaarnopsteker, onder het vuur des vijands wat visch te vangen uit de omliggende poelen, als versnapering voor de officieren, totdat eindelijk den 16den April 1896 kanonvuur in de verte gehoord werd, en twee colonnes, te zamen 2700 hoofden tellende, op kwamen dagen om den vijand te verjagen en de bezetting door nieuwe troepen te doen vervangen. Groot was zijn tegenstand niet geweest, maar toen de colonnes terugkeerden, achtervolgde hij haar en deed hare verliezen stijgen tot 48 dooden en gewonden. Enkele dagen later werd de post verlaten en geslecht zonder dat de vijand zich daartegen ernstig verzette.

Die benarde tijden lagen echter nog in het verschiet op het tijdstip waarin Toekoe Djohan zijn oorlogspad in de XXVI Moekims vervolgde.

Den 12den November zette hij zijn bewegingen voort, gesteund door ons geschutvuur, met dat gevolg, dat de bentengs te Boengtjala, in het midden van het moerasland, door den vijand werden ontruimd. Voor die kampong had Nja Bantah reeds tweemalen het hoofd gestooten en daaruit had Toekoe Neq zijn plannen zoo dikwijls zien gedwarsboomd, dat zij nu, tegen de bevelen van den Gouverneur in, zich niet bedwingen konden hun strijders de vrije hand te laten en die voorraadschuur en veilige wijkplaats der sabilbenden aan plundering en brand over te geven.

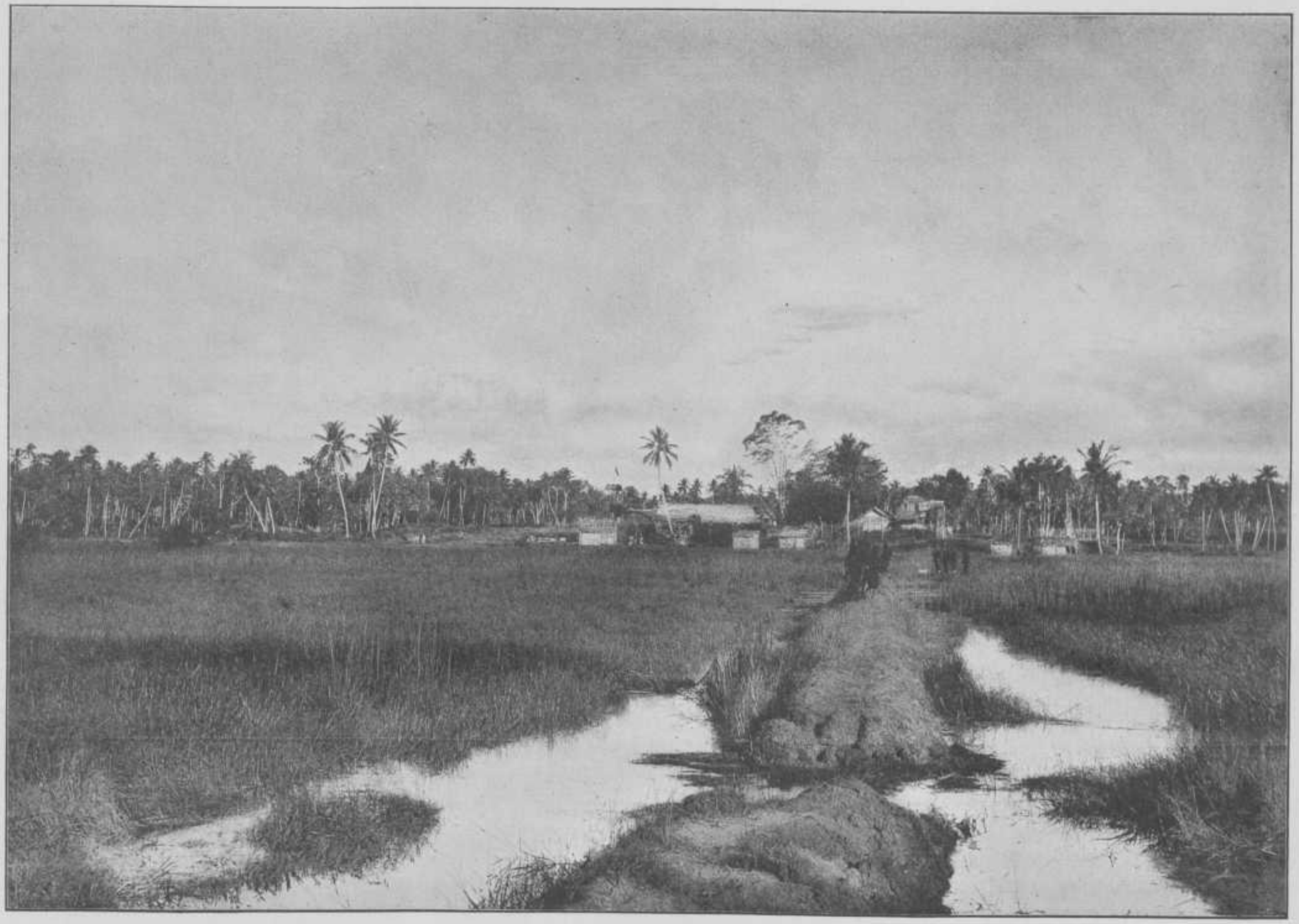

Het terrein om Tjot Rang.

Toekoe Djohan had opnieuw zijn bruikbaarheid, ja zijn onmisbaarheid bewezen. Nauwelijks met dit werk gereed, werd hem een nieuwe taak opgedragen: een aanval op dat gedeelte der XXII Moekims, dat onze geconcentreerde stelling in het Zuid Oosten omzoomt en tegen de nu gezuiverde XXVI Moekims grenst.

Als ook daaruit de Moslemin zouden verdreven zijn, zou men toch eerst in het van hen bevrijde gebied op duurzame rust kunnen rekenen.

De tegenstand, dien hij hier ondervond, overtrof verre dien in de XXVI Moekims ontmoet, en eerst na zeven dagen strijden en na beduidende verliezen geleden te hebben, kon hij zich van Lam Barih, op een kwartiertje afstand van de geconcentreerde linie, meester maken.

Op zijn herhaald aandringen, werd daar op den bestaanden weg van Lambaroe naar Anagaloeng den 30sten November een tijdelijke post door ons bezet.

Zooals blijkt uit de plaat, die hierbij wordt gevoegd, lag die positie in den rand van de kampongreeks, waardoor de Atjeh-rivier haar gele wateren wentelt. Hooge wachthuizen vergunden een overzicht over de uitgestrekte rijstvelden van Lamkrak, waarop de 12 cM. vuurmond gericht was, die wij ter linkerzijde zien uitsteken, en weelderig geboomte beschaduwde de uit bamboe en atap opgetrokken officiers- en soldatenverblijven.

Ettelijke dier boomen werden gekapt om het vuurtje te stoken onder de reusachtige kookketels en op die wijze, ten voordeele der soldaten, de gelden uit te sparen, die voor brandhout op de menage-rekening mochten worden geboekt.

De passage langs den weg, nog even te zien op de rechterzijde van de plaat, gaf afwisseling aan het leven op den post in de nabijheid van Lambaroe gelegen en deed de bezetting zich niet zoo eenzaam en verlaten gevoelen als elders. Men leefde er als op een soort van boerderij.

Toekoe Djohan drong inmiddels verder door in die kampongstrook en bereikte den 1sten December Anagaloeng, dat hem den volgenden dag, na verwoed gevecht, in handen viel.

Hij had daarbij weder zijn gewone taktiek gevolgd.

Zijn benden deed hij uitzwermen over grooten afstand, omvattend het doel van den strijd: het complex van wei- en bouwlanden, klappertuinen, ingesloten stukjes rijstveld, hier en daar binnen dichte heggen verspreid liggende huizen en onder groen verscholen versterkingen aan den zoom der kampongs, die allen te zamen aan de achterzijde begrensd werden door den breeden, een boog beschrijvenden stroom.

Zijn strijders, breed geschouderd, smal in de heupen, het kleine hoofd dragend op een langen, gespierden nek, hadden zich neergelegd achter de dijkjes, die de rijstvelden als met een net overdekken, of zich verscholen in de verwarde vegetatie der begroeide terpen.

Aan alle zijden staken hun zwarte koppen, met een stuk doek omwonden, boven de grashalmen uit, aan alle

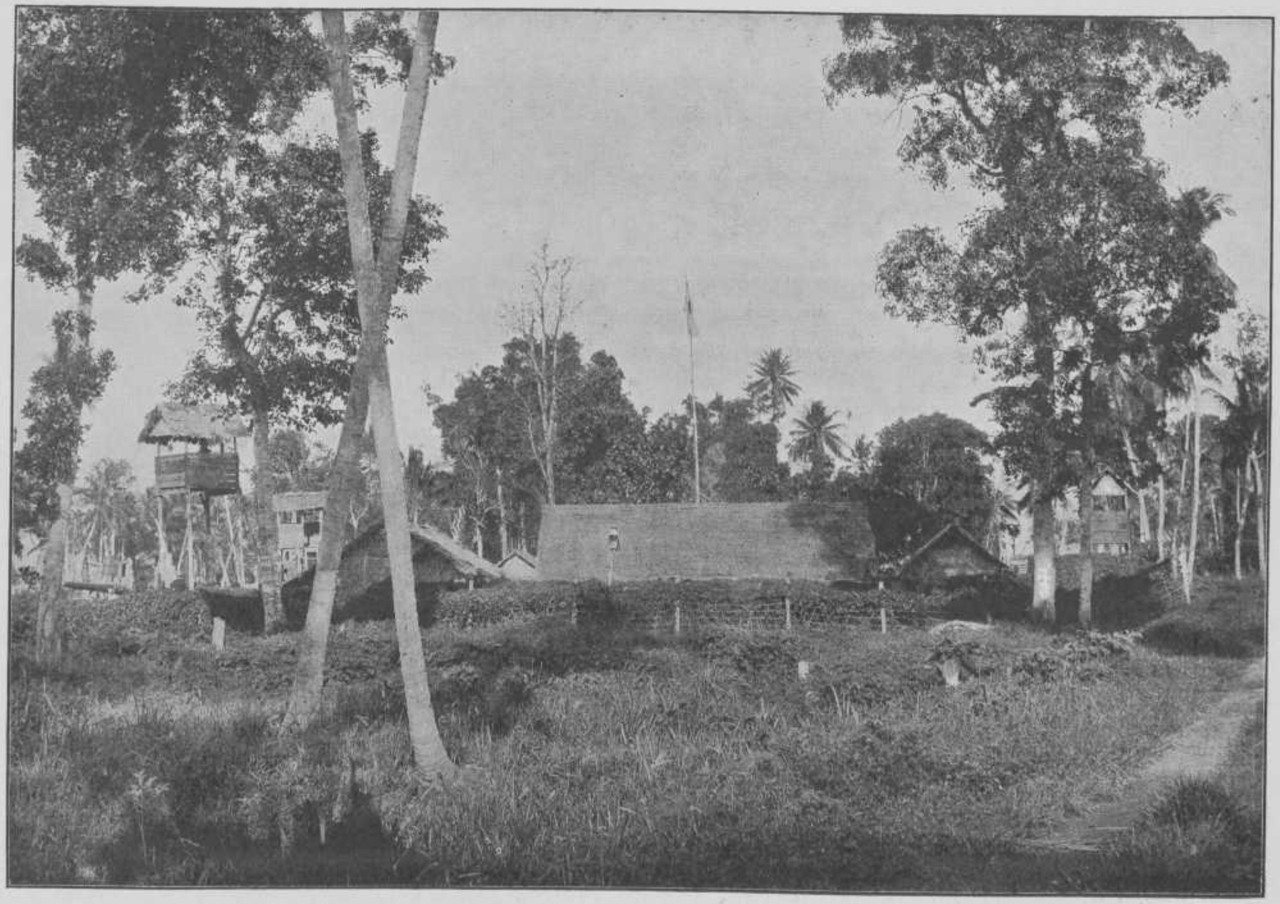

Lam Barih.

zijden knalden hun geweerschoten, die door den vijand trouw beantwoord werden uit de versperde kampongranden.

Eerst als dat van den verdediger op eenig punt zweeg, omdat zijn munitie was verbruikt of er een doode of gewonde gevallen was, waagde de aanvaller zich voorwaarts. Als slangen kropen de kerels dan van dijkje naar dijkje of schreden, met de lange passen hunner bijna zwart-geblakerde magere beenen, waarom de wijde, donkere Atjehsche broek fladderde, door de struiken vooruit. En dan begon het over en weer geschiet opnieuw, en werd uit den treuren voortgezet tot de vijand zich nogmaals concentreerde en de panglima's hun volkje tot een volgenden stap aanspoorden.

Wie de meeste patronen had, was in doorslag ook nu, evenals in de vroegere oorlogen tusschen de Atjehers onderling, overwinnaar, zonder dat het hem veel bloed kostte.

Doch dit was niet altijd het geval en hier in Anagaloeng namen de verdedigers maar niet zoo dadelijk de vlucht.

De klewangs moesten worden gezwaaid, de strijdkreet aangeheven, de door opium opgewonden voorvechters moesten, krijschend en springend als waanzinnigen, hun mannen voorgaan bij het bestormen van der Moslemin's laatste reduit, voordat zij den strijd opgaven en het veld ruimden.

Een interessant kijkje op het terrein waarover die zwarte duivels, zwaaiend met hun lange bloote armen, hadden heengerend, kunnen wij hiernevens te aanschouwen geven.

Het geeft een beeld van de vlakte, van af Indrapoeri tot Lambaroe, waardoor de kronkelende rivier haar scherp ingesneden bed uitgroef. Voor de kampongs, welker geboomte zich verheft tegen het silhouet der heuvels ten Oosten van de XXVI Moekims, ziet men hier en daar nog de bovenzijde van den steilen oever der rivier, waar zij een ruimen bocht beschrijft, en aan de figuurtjes der soldaten ter rechterzijde kan men nagaan, hoe diep zij weg doken in het hooge gras, dat de vlakte bedekt.

Al staan ook deze terreinen dikwijls onder water, als de rivier het vele vocht niet meer bevatten kan, dat van de grootendeels kaalgekapte bergruggen in het diepere binnenland in groote massa's tegelijk afvloeit, toch zijn deze terreinen niet zoo moerassig als die der XXVI Moekims. Wanneer de donder weerkaatst van den Goudberg naar den Glé Raja, de bliksem verblindend licht over de in duisternis gehulde landouwen en tropische regens neerkletteren op de roerloos staande boomen, dan loopt het overvloedige water van het middengedeelte der vallei, gaandeweg opgehoogd door het bezinksel van vroegere overstroomingen, naar den voet der heuvels en bergen af, die de vlakte begrenzen en siepelt vandaar door kreeken en stroompjes naar het benedengedeelte der rivier of naar de Zeekust af.

Dit terrein, door onze troepen in 1879 voor het eerst betreden, was dan ook een lustoord in vergelijking met de lage landen, vol stinkende moerassen der XXVI Moekims, waaruit als het ware malaria opsteeg. De door

Terrein bij Anagaloeng.

koorts verbleekte soldatengezichten kregen dan ook op deze drogere gronden spoedig hun gezonde, verbruinde kleur terug.

De temperatuur was er minder drukkend; de winden waren er koel in plaats van lauw warm; het vrije uitzicht op de bergmassa's, als coulissen achter elkander wegschuivend tot daar, waar de Atjeh-stroom en de Selimoen-rivier zich vereenigen in het diepste gedeelte der vallei, stemde meer tot vroolijkheid en levenslust dan de wilde vegetatie, waarmede de lagere landen maar al te zeer waren overdekt.

En de nabijheid van den breeden, spiegelenden stroom, waarvan wij hiernaast een afbeelding geven, met de ijzeren brug, die er over geslagen werd, gaf reeds iets opgewekts en iets gezonds aan het verblijf op dit zoo schilderachtig punt.

Trouwens in de twee bivaks, die Generaal van der Heijden op de beide oevers had doen opslaan, toen hij zich gereed maakte zijn veroveringstocht van de Atjehvallei te vervolgen, ontbrak het niet aan levendigheid en afwisseling. Toen waren het geen Atjehers, die voor ons streden en wier benden onze taak overnamen, zoodat het begeleiden van transporten, het in orde houden van den post en het betrekken van de wacht zoo ongeveer de eenige diensten waren, die van de bezetting werden gevorderd, maar toen rukten bijna iederen dag colonnes naar links en rechts om het omliggend terrein van vijanden te zuiveren, Lamkrak te tuchtigen, punten uit te kiezen, waar posten zouden worden gebouwd, als de drassigheid der sawahs veroorloven zou verder op te rukken, tochten te ondernemen om door eigen aanschouwen en eigen ondervinding te weten te komen, of dat moment spoedig kon worden verwacht en groote transporten af te halen, die stapels vivres en benoodigdheden aanbrachten voor de dagen van strijd, die komende waren.

Tientallen van officieren waren gelegerd in de hutjes, waarin hun matras lag gespreid; in een groote loods verzamelden zij zich tot het maken van een partijtje, als de dienst hen niet riep, en de tegenwoordigheid van den Generaal, die maanden lang huisde in een laag hutje met katjangmatten gedekt en met kiezelsteenen tot vloerkleed, gaf wijding aan het geheel. Lange barakken, door hooge daken bedekt, huisvestten de ettelijke bataljons, die er vereenigd waren; honderden en nogmaals honderden koelies en kettinggangers brachten op hun matjes de nachten door onder afdakjes, waaronder zij nauwelijks konden staan; stukken geschut stonden in de hoeken der palissadeeringen en heggen, die het geheel omringden, en boven alles uit wapperde de Hollandsche vlag en tooverde voor den geheelen omtrek een helder flikkerend punt van rood, wit en blauw boven het eeuwige donkere groen der zware boomen en het bruingele kleed der modderige rijstvelden.

Toen was het op- en in die rivier, welker wateren eenmaal zoo hoog stegen, dat de kampementen er twee meters diep onder bedolven werden en de soldaten een toevlucht moesten zoeken op het hooge kampongterrein van Anagaloeng, een drukte en beweging van belang. Over de vlotbrug, die beide kampementen verbond, liepen

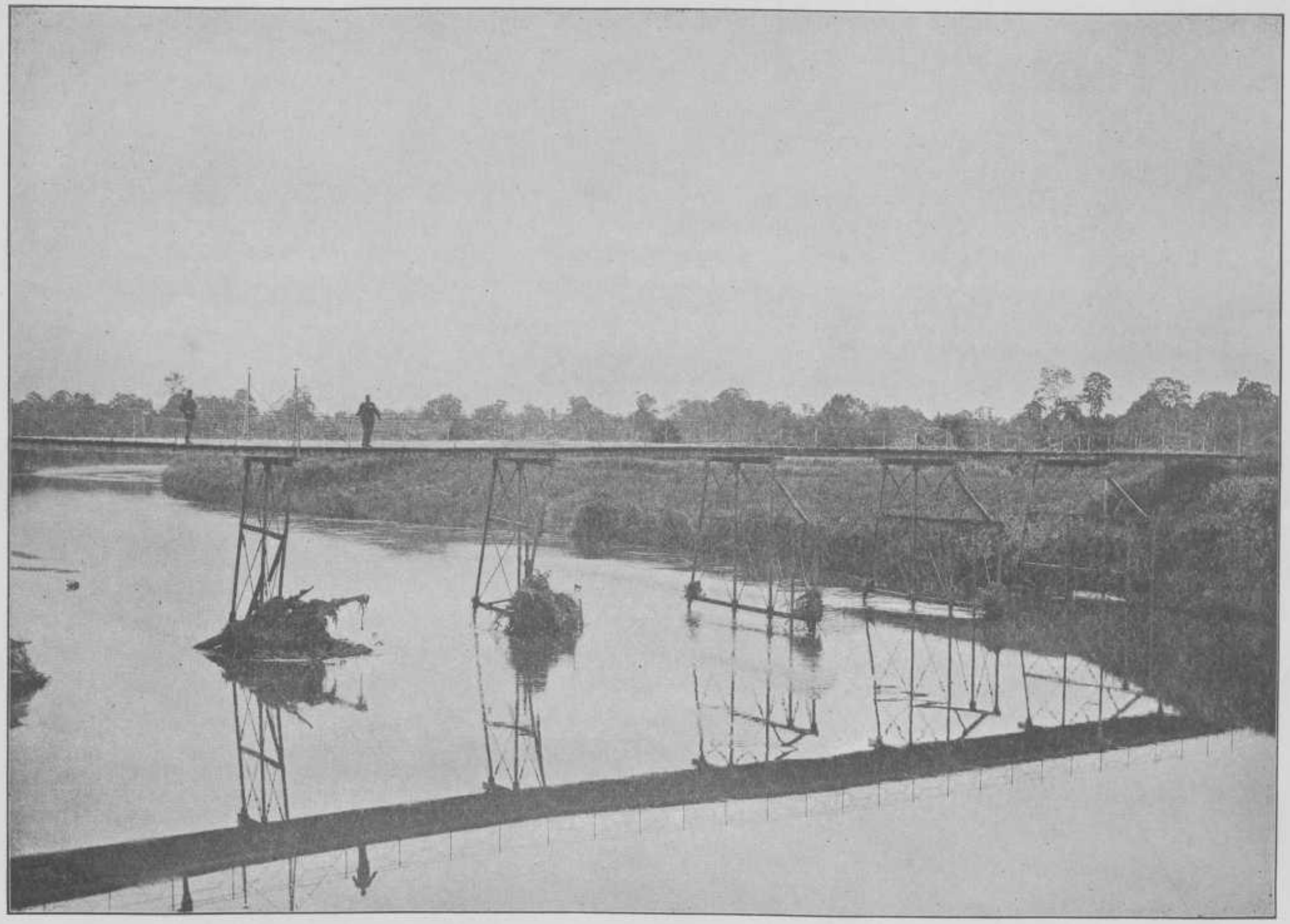

Brug bij Anagaloeng.

steeds soldaten, Chineezen en inlandsche vrouwen heen en weer; op den stroom lagen de groote chineesche schuiten, waarmede zieken naar den Kraton werden vervoerd, en in het water ploeterden soldaten van allerlei huidskleur: negers, inlanders, sinjo's en blanke Europeanen allergezelligst dooreen.

Maar die tijden behoorden tot het verleden.

De benteng, die wij er bezet bleven houden, nadat de strijd was beslist en er rust en vrede scheen te heerschen tot in de meest verwijderde landschappen der XXII Moekims, was in 1884 verlaten, daar de onverzoenlijke en slechts voor macht bukkende Atjehers opnieuw de wapenen hadden kunnen opnemen en ons noodzaakten achter de geconcentreerde linie te wijken.

De man, die toen hun geestelijke aanvoerder was geweest in den heiligen strijd, Oelama Teungkoe di Tiro, had daar den laatsten adem uitgeblazen, liggende op den grafsteen, die er, ten tijde, dat wij er nog heer en meester waren, voor den Kapitein Miseroy was opgericht. Zijn levensdoel: ons uit Atjeh te verdrijven en er zelf geestelijk opperhoofd te worden, had hij gemist.

De geconcentreerde linie was hem te machtig gebleken.

Wel was hij er eenmaal met zijn goed gedisciplineerde troepen in doorgedrongen om er te bidden op heilige graven, maar Kolonel Vetter had hem er weder uitgejaagd. Wel had hij haar uit Kota Toeankoe krachtig bestookt, maar ook die sterkte was door verrassing in onze handen gevallen en geslecht, een paar maanden nadat wij er zulk een groot verlies voor geleden hadden. Eindelijk was zijn voorstel van de hand gewezen om zich met den pretendent-Sultan te verzoenen en hem over te halen zich aan ons te onderwerpen, onder voorbehoud, dat hij zelf dan diens rijksbestuurder worden zou.

Zijn invloed bij vriend en vijand was gedaald en als een zedelijk en lichamelijk gebroken man was hij gestorven.

En zijn zoon Mad-Amin, die hem vergiftigd had, naar men zeide, uit woede over de aanmerkingen, die hij op zijn zedeloos gedrag had gemaakt, was nu zoowel uit de XXII als uit de XXVI Moekims verdreven, en onze soldaten waren gehuisvest in den navel van het land, zooals de Atjeher zijn Anagaloeng, de voorraadschuur der XXII Moekims, noemt.

De benteng, die er nu werd opgericht, was een model van netheid, zooals uit de hierbij gevoegde afbeelding blijkt. De staande ijzerdraadversperring om de rechtopgezette borstwering ziet er zoo regelmatig uit, alsof zij fabriekswerk in plaats van soldatenwerk ware, en zou in tijden van nood minstens even nuttig kunnen blijken als een natte gracht.

De daken der barakken zijn in prachtigen toestand en alles toont aan, dat het geheel nog nieuw is en weinig te lijden had van Westmousson-buiën of overstrooming. Van de bergen ten Zuiden der vallei, welker vormen wij volgen kunnen tot waar zij zich in de verte verliezen, stroomde frischheid door de soldatenkwartieren, en het leven

Anagaloeng.

was er aangenaam genoeg. Daarenboven zat men er vlak naast het gebied van Toekoe Moeda Baid, het machtige hoofd der VII Moekims, die wegens trouweloosheid door Generaal van der Heijden verbannen, ter wille van zijn invloed door Generaal Demmeni werd teruggehaald en in eere hersteld. Die nabuurschap hield de officieren in spanning en de schildwachten wakker, want zoo nu en dan kreeg men maar al te gegronde vermoedens, dat Generaal van der Heijden hem niet zoo onjuist beoordeeld had. Zoo was bij voorbeeld een der blokhuizen in de nabijheid, dat door zijn lieden was bezet en onder zijn toezicht stond, enkele uren nadat er een officier inspectie gehouden en er alles in orde bevonden had, in handen der Moslemin gevallen of gespeeld.

In één woord, hij was een vriend, voor wien men moest oppassen, en dat geeft wat pittigheid aan de conversatie, zooals men te Anagaloeng zeide.

Zooals uit de nevenstaande afbeelding te zien is, was de binnenzijde der benteng al even mooi als de buitenkant. De borstwering links achter het huis was behoorlijk met vlechtwerk bedekt; de banketten, waarop de schutters staan zouden, als zij over de wallen hadden te vuren, waren door bamboe beslag tegen afstorten gewaarborgd, en zelfs het trapje daarheen werd evengoed voorzien.

En om de groote Atjehsche woning, die aan de officieren tot logies diende en door Teungkoe di Tiro uit de dekplanken van onze brug was opgetrokken, lagen de roode baksteenen regelmatig tegen elkaar en voorkwamen, dat hun salon onder die woning met modderige voeten moest worden betreden.

Daar was het een zachte schemering voor de oogen, die buiten door het felle zonlicht getroffen werden; daar was het koel achter de kleppen van atap, die konden worden opgezet of neergelaten naar verkiezing, en daar noodden gemakkelijke rottanstoelen tot rusten en het opschrift „Monaco" tot spelen uit.

Toch werden er bange uren in die sterkte gesleten.

Twee jaren achtereen had de steeds afwisselende bezetting het er vrij rustig gehad, nadat het omliggend terrein bewaakt werd door Atjehsche hulptroepen, die niet meer door Toekoe Baid werden gecommandeerd. In het begin van 1896 echter ontving de commandant van den post de lastgeving om, vóór zijn detachement door een ander werd vervangen, eens een patrouilletocht door den omtrek te doen en de vijandige schutters te verjagen, die maar niet nalaten konden op onze transporten te schieten. Het scheen of er een einde zou komen aan onze lijdelijke houding ten opzichte van de rondzwervende, stelende en moordende Moslemin en of er plannen in de lucht hingen, de taak der rustbewarende Atjehers weder op onze soldaten over te dragen.

Zoo toog dan Kapitein Blokland met 72 man op den 7den Maart 1896 des morgens vroeg uit de benteng, waarin maar 28 soldaten achterbleven. Nog slechts korten tijd was hij achter het omliggend geboomte uit hun oogen verdwenen, of zij hoorden van alle zijden het steeds in kracht toenemend schieten der vijanden, door de salvo's der onzen beantwoord. En eindelijk zagen zij het troepje van hun Kapitein tot op 350 passen van den

Officiersverblijf binnen Anagaloeng.

post retireeren en daar stand houden omdat er handen mankeerden om de vele dooden en gewonden verder naar de benteng te vervoeren. Daar was geen officier achtergelaten en alles liep er in wanorde en in de grootste ongerustheid rond. Soldatenvrouwen jammerden, kinderen schreiden, en den post verlaten, om het zoo in het nauw gebrachte troepje daar in de rijstvelden onder 's vijands vuur hulp te gaan bieden, durfde niemand. Eindelijk verscheen de liniecommandant, die van Senelop op het hevig vuren was afgekomen en onderweg van Lam Soet en Lambarih 40 man had medegenomen. Den Kapitein van den Staf, die hem vergezelde, gelukte het, door zijwaarts een positie in te nemen, het vuur der Moslemin tot zich te trekken en zoodoende den gekwetsten Blokland met zijn dooden en gewonden en zijn twintig ongekwetste manschappen gelegenheid te geven in den post te wijken.

Dat was het voorspel van het drama, dat drie weken later volgde, toen de post, die tot een permanent te bezetten vast punt zou worden ingericht, door de plotseling in vijanden verkeerde bevolking werd ingesloten. Achttien dagen lang bleef de bezetting daar aan zich zelve overgelaten, gelukkig ruimschoots voorzien van vivres en munitie, en eerst toen kwam een colonne opdagen, die na het leveren van eenige gevechten haar wist te ontzetten. Zonder veel verliezen kon de post den 18den April worden opgeheven en verbrand.

De tijdelijke post te Lam Soet, waarvan wij hiernevens een afbeelding vertoonen, werd enkele dagen na dien te Anagaloeng aan de Atjehrivier opgetrokken om den weg te beveiligen, die van Lambaroe naar Anagaloeng voert.

Hij was omringd door een aarden omwalling van 1½ meter breedte, beschoeid met liggende klapperstammen en met uitzondering van de rivierzijde, door ijzerdraadversperring en een voorgelegen droge sloot gedekt.

Daarbuiten lag de badkamer en het huisje van den Chineeschen koopman. Op de wal stond het zomerhuisje, waarin zich de commandant kon verpoozen en van waaruit hij een overzicht had over de rivier. In het hutje, dat wij daarachter zien uitsteken, was een mitrailleur opgesteld. De soldaten hielden verblijf in een oude Atjehsche woning, en de officieren woonden in het huis, dat Toekoe Samalanga betrokken had, voor hij naar zijn land was teruggekeerd. Het geheel zag er huiselijk en netjes uit, en grint uit de rivier bedekte de paden tusschen de verblijven. Zelden of nooit behoefde er van den mitrailleur gebruik gemaakt te worden, want na het voltooien van het blokhuis te Lampaleuh was het rustig en veilig in de buurt. De meeste geweerschoten, die er gelost werden, doelden op leguanen, die aan of in de rivier verschenen en waarvan het witte vleesch door de inlandsche soldaten werd verorberd.

Het oprichten van den post Lam Soet had wel de veiligheid verzekerd op het weggedeelte van Lambaroe tot in de nabijheid van Anagaloeng, maar daarmede was nog geen einde gemaakt aan 's vijands werkzaamheid. De hoop, dat Toekoe Moeda Soleiman, de voogd van den jongen Panglima Polim, Sagihoofd der XXII Moekims, ons steun zou blijven verleenen, nu hem de gelegenheid gegeven was, zijn peper uit de baai van Kroeng Raja te verschepen, bleek ijdel en de bevolking uit het Zuidelijk deel der XXVI Moekims nam de vlucht. Toekoe Moesa

Lam Soet.

Anaq Bateh viel de passergangers tusschen Lambarih en Anagaloeng aan en drong de IX Moekims binnen. Onze post op Boekit Daroe werd aanhoudend beschoten en alles toonde aan, dat de Moslemin nog een lesje behoefden.

De onmisbare Toekoe Djohan werd daartoe opgeroepen, en om hem te steunen werd door ons tusschen Tjot Rang en Anagaloeng te Kroeng Gloempang een tijdelijke versterking opgericht, die met een compagnie infanterie en een detachement vesting-artillerie werd bezet. Op nevenstaande plaat zien wij den achterkant dier lange en smalle benteng, gelegen op een terreinbult, tegenover een nog hooger gedeelte.

Zij bezat twee bastions, bewapend met 2 achterlaadstukken, en onder de vlag was een plaats voor een mitrailleur gereed gemaakt, die hier echter nimmer verscheen. Voor den ingang was een aarden wal opgeworpen, en de borstwering, die eerst uit zandzakken bestond, werd later uit graszoden opgetrokken. De vertikale ijzerdraadversperring ontbrak hier evenmin als elders. Het soldaten-logies was met een smal pad van den walgang gescheiden, zoodat men bijna van af zijn stroozak een schot op den vijand kon lossen. Alleen de keuken, behoorlijk door ijzerdraad omgeven, lag buiten de wallen.

Zooals wij zeiden, lag de benteng op een plateau, waarlangs de holle weg liep, die naar de sterkte leidde. Om nu niet doodgeschoten te worden bij het daaruit opklimmen naar den ingang, waarboven een „Welkom in de restauratie van volkspijs" (de soldaat noemt namelijk een granaatkartets een blikje volkspijs) was aangeplakt, werd er een loopgraaf aangelegd, waardoor de aflossing, gedekt tegen vijandelijke schoten, den post kon binnengaan.

Aan schoten geraakte men er trouwens gewend.

Des middags om 4 uur begon het lieve leventje, als de Moslemin hun middagslaapje hadden gedaan en de zon niet meer zoo hevig stak. Des nachts hielden zij zich meestal rustig, maar 's morgens daarentegen, als er aan de borstwering gewerkt werd, was het een geschiet van belang. Vooral van onder den hoogen waringinboom, die zich in de verte achter den vlaggestok verheft, vlogen de kogels over de 450 meters breede sawah op de versterking toe.

Door dit alles was de geest der bezetting opgewekt, en dat is merkbaar uit de soldaten-geestigheden, die ons het inwendige van den post, op de volgende plaat uitgebeeld, te aanschouwen geeft.

Dat „Japan 5 gulden een flesch portwijn" sloeg op de verblijfplaats van eenige, weinig preutsche, maar zeer inhalige Japansche schoonheden te Oleh-leh gevestigd. Het „Heerengracht" aan het einde van den langen gang tusschen de barakken, duidde aan, dat daar de officieren gelegerd waren, waaronder wij rechts Kapitein van der Wedden en links luitenant Schadée onderkennen kunnen. De ferme soldatengezichten zien er eer opgewekt dan angstig uit, al vliegt er ook nu en dan een kogel door de daken hunner hutten.

Aardige typen zijn er onder. Rechts op den voorgrond twee Javanen met schoenen aan, hoewel die niet tot

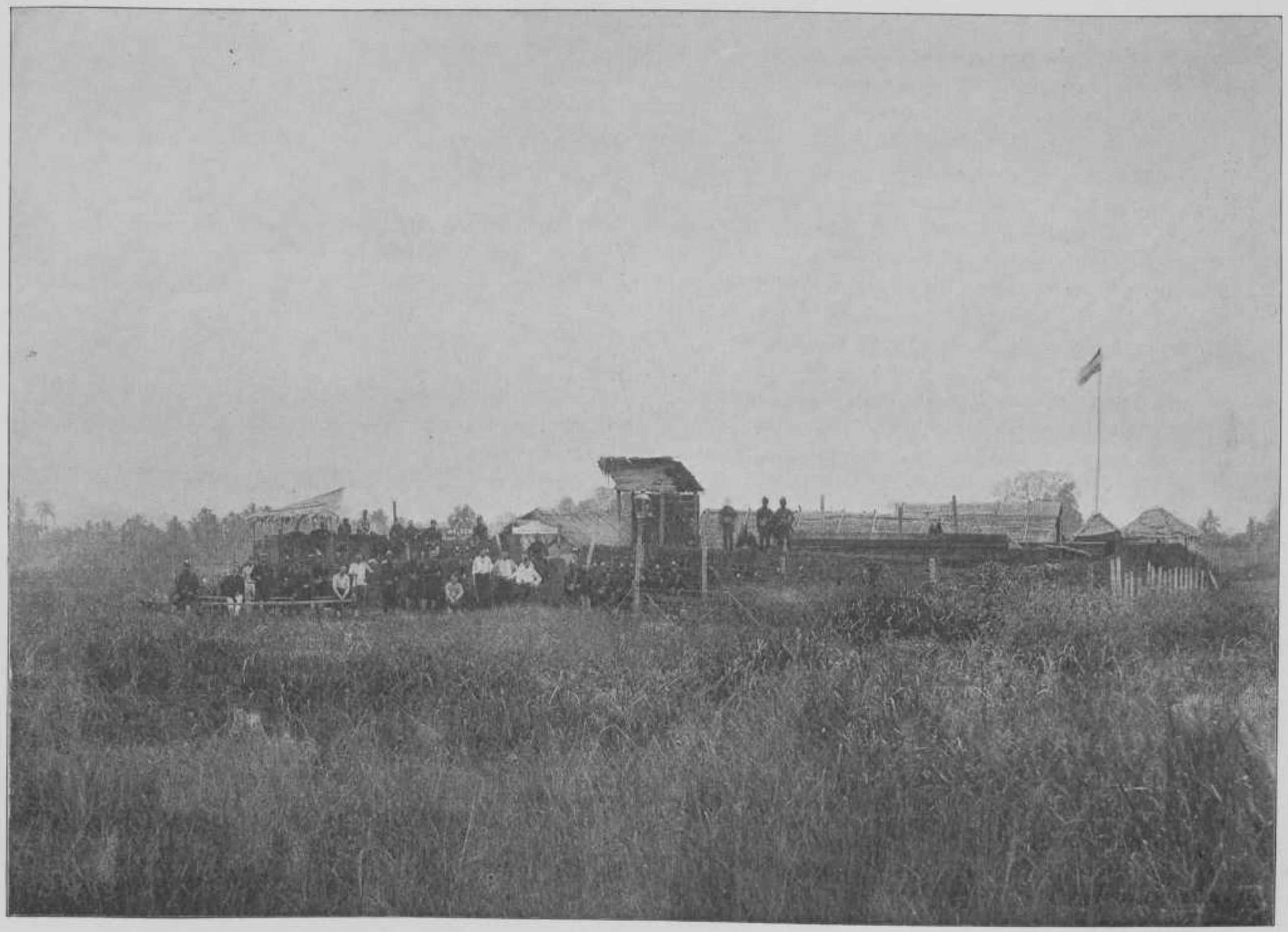

Kroeng Gloempang.

hun uitrusting behooren, maar die zij noode missen kunnen in het zwaar begroeid terrein; daarachter de lange, jonge Europeesche soldaat met zijn kordaat gezicht en den kleineren en ouderen troupier achter zich. Verderop twee onderofficieren, herkenbaar ook aan de meer intelligente uitdrukking op hun gelaat, en nog verder een paar stevige hollandsche jongens met gunstig uiterlijk en ter wille van de warmte zonder uniformjas aan Maar onder de Europeanen is de meest typische nog de soldaat, die tegenover hen zit met zijn bemodderde slobkousen, zijn zwarte snor en zijn brutaal gezicht, en onder de inlanders de man links op den voorgrond, die het zich gemakkelijk heeft gemaakt in zijn blauw geruit hemd en zijn korte werkbroek. Dit zijn de typen der mannen, die nu onze vlag in Atjeh, zoowel als in geheel Indië hoog houden. Zij met hun 30 à 40 duizend bewaren de rust onder de 50 miljoen onderdanen, die onze jonge Koningin kan tellen in haar Indisch rijk. Dit wonder is mogelijk, dank zij hun inspanning, hun moed en doodsverachting, dank zij hun onverschilligheid voor gevaar en ellende van allerlei soort, dank zij hun opgewektheid in weerwil van geestdoodende afzondering op buitenposten.

Eere aan hen!

Met Kroeng Gloempang in den rug en gesteund door ons geschut, kon Toekoe Djohan den 1sten Maart 1894 tegen Senelop optrekken, waar de zuster van wijlen Habib Samalanga het bevel voerde en zich met 15 andere fanatieke vrouwen ten dood had gewijd. Ernstig was de strijd, dien hij daar te voeren had, en eerst toen hij zich met zijn zonnescherm in de hand aan het hoofd zijner troepen stelde en met den met een zakdoek wuivenden Toekoe Hoessin Longbattah op de versterking inliep, gelukte het hem haar te bemachtigen.

Drie dagen later werd zij door onze troepen betrokken.

Zij was een mikpunt voor den vijand, en menigmaal kwamen onze niet gesprongen granaatkartetsen met afgevijlde nokken en een bamboe kokertje met lont, in plaats van de zunderbuis, bij en in de versterking terug, zooals zij geschoten werden uit oude afgezaagde ijzeren kanonnen of, naar men zeide, uit uitgeholde klapperstammen, sterk met gestolen telephoondraad omwoeld. Vooral van de rechterzijde knalde steeds geweervuur en daarom werd er een aarden wal opgeworpen, op de volgende plaat te zien, die het uit- en ingaan van de benteng moest beschermen. Links van dien uitgang ligt de keuken binnen de enceinte en daarboven steekt het bastion uit, dat met een stuk geschut en een mitrailleur gewapend was. Het andere bastion, van dezelfde vuurmonden voorzien, ligt ter rechterzijde.

Deze benteng, blootgesteld aan 's vijands vuur, dat dadelijk weerklonk, nadat men de menschen uit de voorliggende rijstvelden had zien wegloopen, bleef bezet, totdat op den 18den April de colonnes kwamen aanrukken, die het tegelijk met Anagaloeng en Lambarih ontzetten en opheffen zouden, nadat de omwonende bevolking zich aan de zijde van den naar de Moslemin overgeloopen Toekoe Oemar had geschaard en de blokhuizen in de buurt door ons waren verbrand.

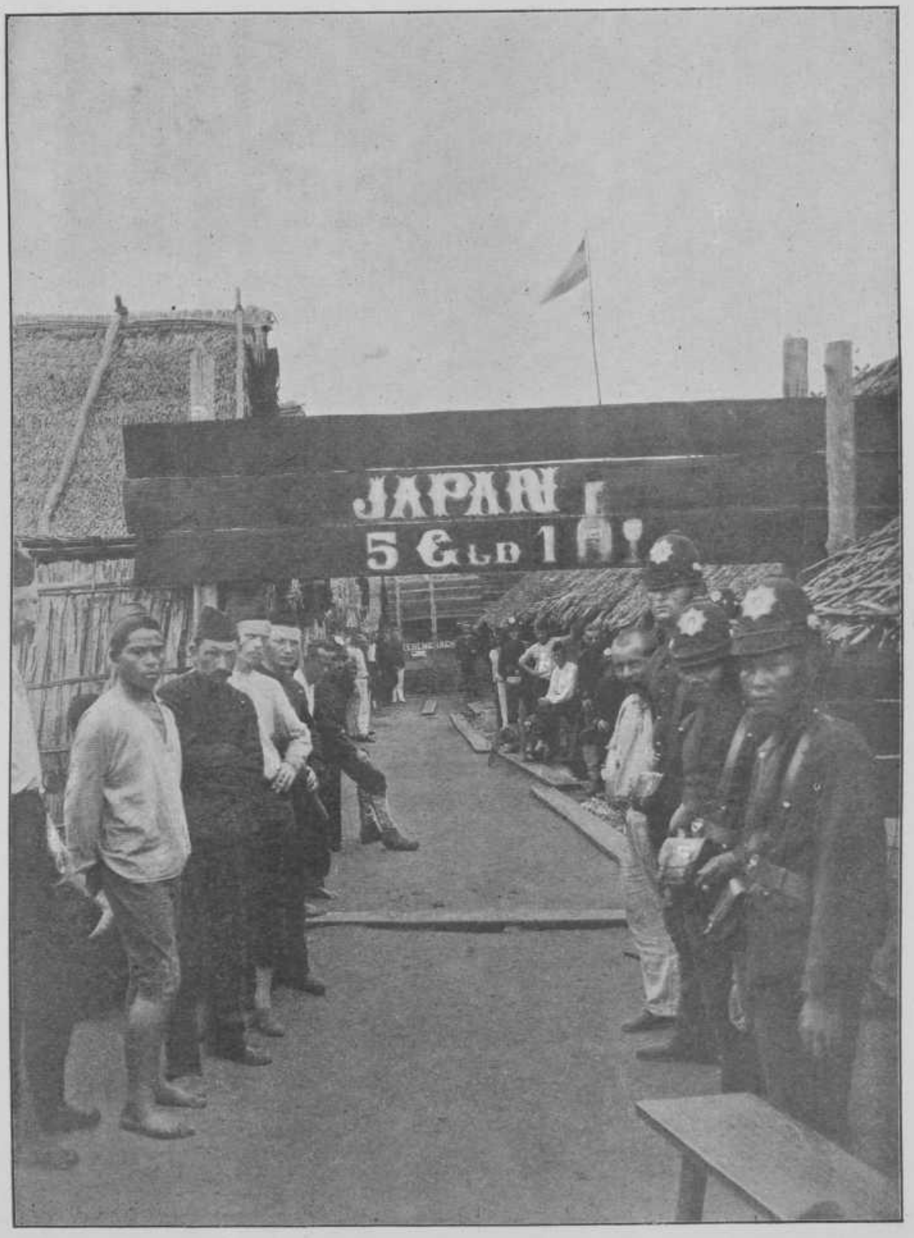

Binnen Kroeng Gloempang.

Het beschrijven van den verwoeden strijd, die toen werd gestreden, valt buiten het kader van dit tot toelichting der platen geschreven verhaal.

Met deze posten was tegelijkertijd het werk van twee jaren, dat zooveel goeds scheen te beloven, al was het ook opgetrokken op ondeugdelijken grondslag, in vlammen opgegaan. De levens daarbij vernietigd en het geld daarvoor uitgegeven zouden nutteloos verspild gebleken zijn, als in deze gebeurtenis geen aanleiding ware gevonden eindelijk krachtig op te treden en den Atjeher te doen ondervinden, dat onze wil zijn wet moet zijn.

Waarom Toekoe Oemar onze zijde verliet, is nog altijd niet uitgemaakt. Drie jaren lang was hij het geweest, die de leidende gedachte bij het bezetten der ons omringende terreinen, zooal niet had aangegeven, dan toch uitgevoerd, nadat hij den strijd tegen Mad Amin had aanvaard. Door de ongeschiktheid onzer andere bondgenooten was hij nog meer op den voorgrond getreden. Op zijn verzoek betrokken wij tijdelijke posten buiten onze linie en verspreidden wij onze militaire macht over grooter terrein. De 23 blokhuizen, die deze posten verbonden, waren door zijn legioen of door bevriende Atjehers bezet. Hij met zijn drie onderbevelhebbers, zijn veertig panglima's en zijn tweehonderd bezoldigde krijgers had te zorgen voor de rust in die terreinen en zijn stem klonk daar oppermachtig.

Maar in het begin van 1896 scheen het oogenblik gekomen, dat hem die taak voor een deel zou worden ontnomen, als Lamkrak, dat broeinest der Moslemin, zou zijn getuchtigd en gezuiverd. Onze patrouilles waren reeds begonnen zich buiten Anagaloeng te bewegen. De tijdelijke posten zouden in vaste nederzettingen worden veranderd met al den aankleve van dien, als terreinopenkapping, opbouw van bruggen, aanleg van wegen, dijken en trams, een krachtig politietoezicht van het dappere korps Marechaussée, een geregeld bestuur door onze waarnemende controleurs, in éen woord een feitelijk in bezit nemen van wat tot dusver uit zijn handen in leen was ontvangen en aan zijn beheer was toevertrouwd geweest.

Of hij voorzag, dat daardoor zijn onmisbaarheid zou vervallen en zijn invloed dalen, en of hij daarin reden vond zijn eed te breken en te weigeren tegen Lamkrak op te trekken, wie zal het zeggen?

Doch ook zonder de redenen te kennen, die hem aanleiding gaven zulk een storm te doen losbarsten over zijn land, kunnen wij niet betreuren wat is geschied, al betreuren wij ook diep de velen, die daarbij vielen, omdat daardoor de scheeve verhoudingen werden weggevaagd, die er tusschen onze macht en de zijne begonnen te ontstaan, en onze positie in Groot-Atjeh kon worden gezuiverd en gesterkt, tot heil van de, onder anarchie en priesterdwang gebukte bevolking, tot roem van ons Indisch leger en tot verhooging van het prestige van de groote koloniale Mogendheid, het Koninkrijk der Nederlanden.

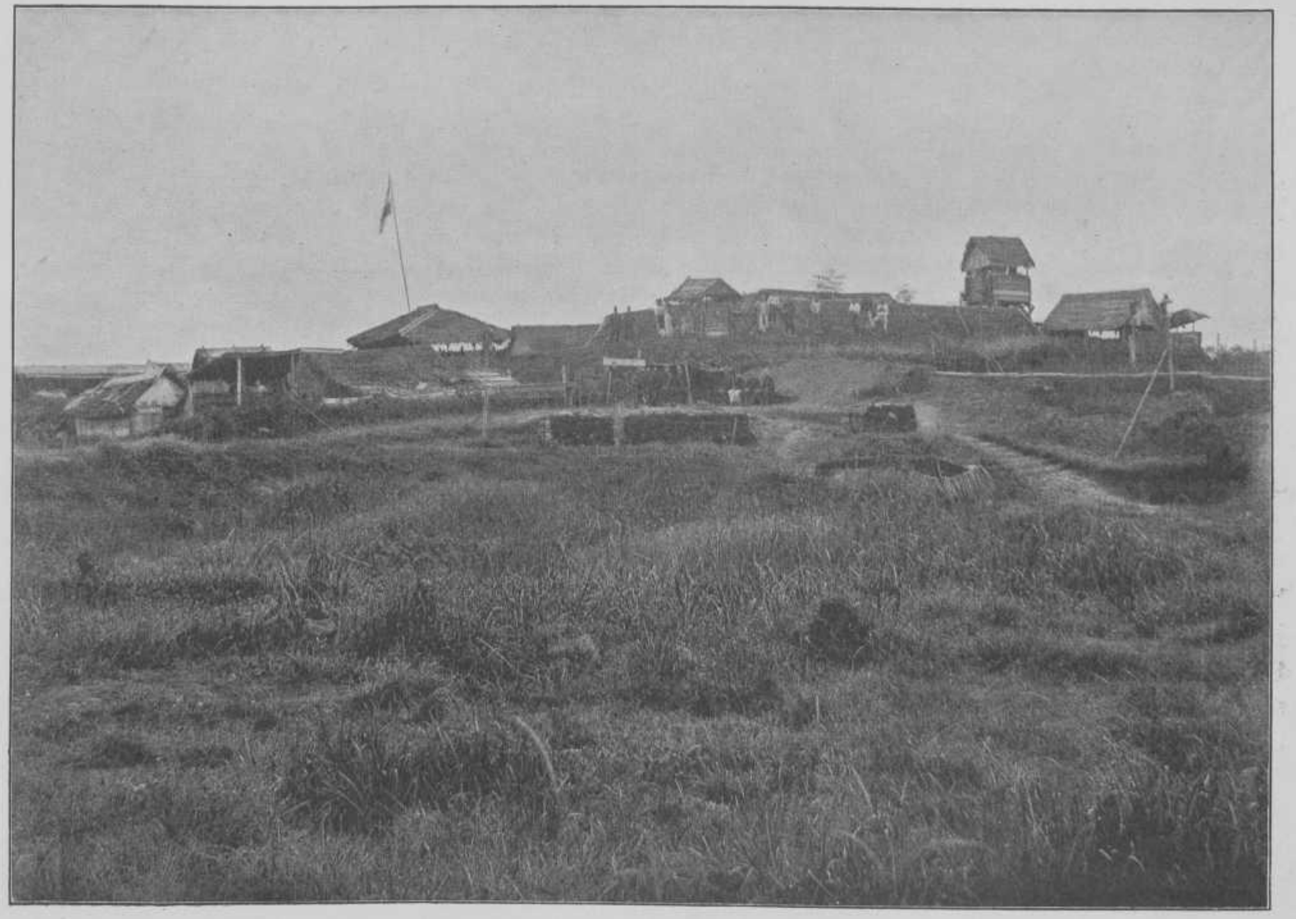

Senelop.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM